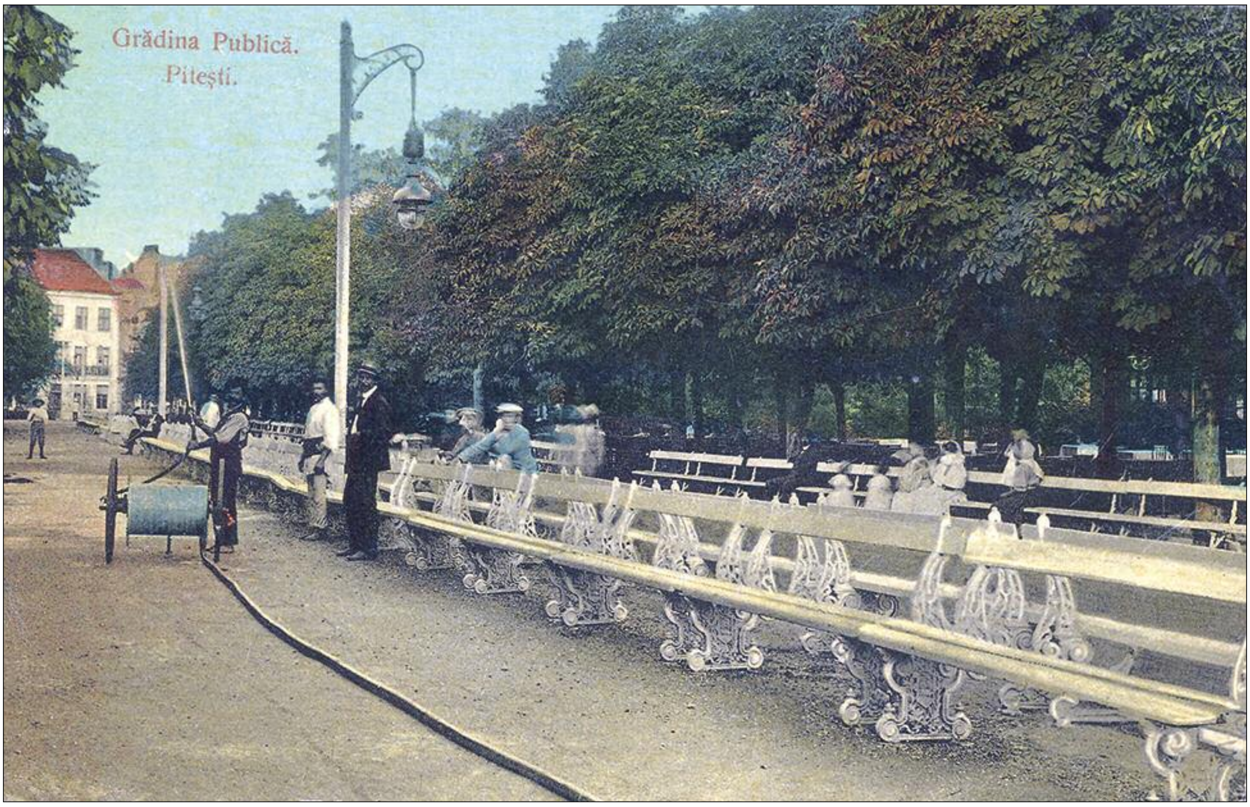
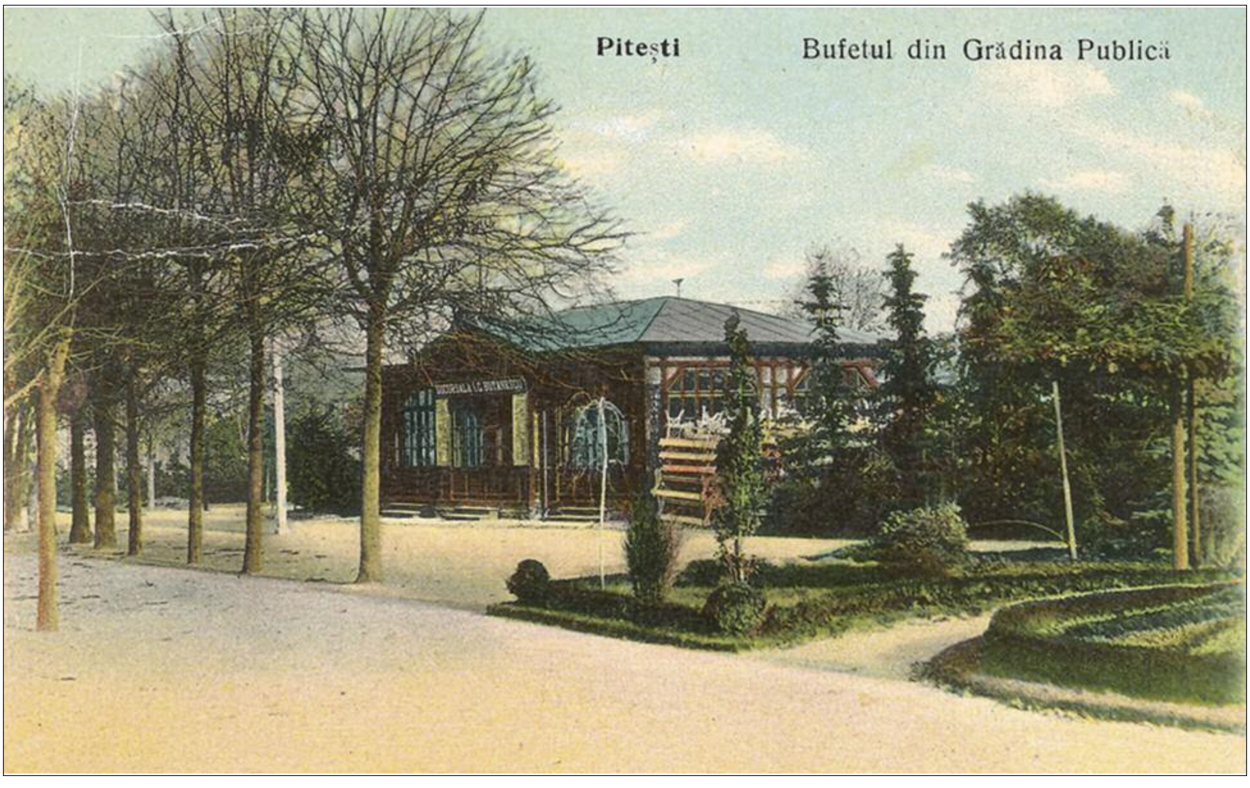
Pitești
Restituiri
Revistă document a Centrului Cultural Pitești
Anul XVIII ■ Nr. 4 (58)/2020
Serie nouă ■ 4 lei

Sumar

Restituiri Pitești

CONSILIUL ŞTIINŢIFIC:
conf. univ. dr. habil Claudiu NEAGOE
cercet. şt. III dr. Oana Andreia SÂMBRIAN
lect. univ. dr. Marius ANDREESCU
conf. univ. dr. Constantin BĂRBULESCU

COLECTIVUL DE REDACŢIE:
Redactor-şef: dr. Marin TOMA
Secretar de redacţie: Simona FUSARU

REDACTORI:
prof. dr. Elena STEFĂNICĂ
drd. Octavian DĂRMĂNESCU
drd. Adelina-Elena SORESCU
Aurel RADU

RELAŢII CU PUBLICUL: Carmen SAITA

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Analiză a constituționalismului românesc din perspectivă istorică, juridică și teologică (I)

lect. univ. dr. Marius ANDREESCU

Unele aspecte privind noțiunea de constituție, apariția și evoluția constituțiilor

În istoria lumii, începând cu secolul al VIII-lea, s-a impus alături de alte mari instituţii create în scopul de a exprima prefacerile structurale, politice, economice sau juridice şi *constituţia*, ca lege fundamentală a oricărui stat. Ea stă la baza statului, pe care şcoala dreptului natural îl denumea „societatea civilă". La sfârşitul secolului al XVIII-lea, în doctrina şi practica constituţională americană, *Constituţia* era definită astfel: forma de guvernământ izvorâtă din forţa poporului, în care sunt stabilite o serie de principii fundamentale de drept. Cuvântul *constituţie* derivă din latinescul *constitutio*, care înseamnă aşezare cu temei, stare a unui lucru. În dreptul roman din timpul Imperiului, cuvântul *constituţie* a fost folosit pentru a desemna legile care emanau de la împărat, chiar dacă ele nu se refereau la organizarea şi funcţionarea statului. În Evul Mediu, acest cuvânt desemna rigorile monahale. În *Declaraţia franceză a drepturilor omului şi cetăţeanului* din 1789, se stabilea că: „orice societate în care garanţia drepturilor nu este asigurată, nici separaţia puterilor stabilită nu are constituţie".

În această concepţie, forma de adoptare a normelor constituţionale este mai puţin importantă, în schimb conţinutul lor trebuie să corespundă idealurilor filosofiei liberale dominante în perioada revoluţionară, care au dus la limitarea sau răsturnarea absolutismului monarhic. Acest mod de a înţelege noţiunea de *constituţie* a fost întâlnit în Anglia, unde este folosit şi astăzi, în sensul că exista un număr de reguli juridice care, deşi nu erau consacrate într-o lege sistematică de organizare a statului, aduceau limitări puterii monarhului şi garantau anumite drepturi individuale.

Sensul noţiunii a evoluat în procesul istoric care a urmat în America şi pe continentul european, dobândind caracteristici noi. Revoluţiile americane şi franceze din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pe lângă proclamarea necesităţii limitării puterilor guvernanţilor şi recunoaşterea unor drepturi fundamentale pentru om, au căutat să găsească şi proceduri juridice cât mai eficace pentru rezolvarea acestui scop.

În acest sens, apare şi se dezvoltă ideea potrivit căreia normele trebuie cuprinse în legi scrise şi sistematice astfel încât să includă într-un cadru ordonat şi unitar toate reglementările relative la organizarea şi funcţionarea puterii politice şi a raporturilor cu cetăţenii. Se afirmă nu numai necesitatea constituţiei scrise, dar şi supremaţia ei juridică faţă de orice alte norme juridice. Pentru a se asigura această supremaţie juridică a apărut ideea rigidităţii constituţionale. În aplicarea acestei idei, s-a considerat că actele juridice normative cu valoare de constituţie nu pot fi modificate de corpurile legiuitoare obişnuite, ci numai de o adunare constituantă, adică de un organ anume ales în scopul adoptării constituţiei.

Se face distincţie între *puterile constituite*, adică adunările legiuitoare alese pe baza constituţiei în vederea adoptării legilor ordinare, puterea executivă şi cea judecătorească, pe de o parte, şi *puterea constituantă*, pe de altă parte, aceasta fiind singura competentă să adopte şi să modifice constituţia. Totodată s-a stabilit că adunarea constituantă, atunci când procedează la adoptarea sau modificarea constituţiei, trebuie să respecte anumite formalităţi procedurale mai complicate decât cele stabilite pentru modificarea legilor ordinare.

În scopul de a consolida supremaţia constituţiei, s-a încercat apoi să se găsească un mijloc pentru a asigura respectarea ei nu numai de organele administraţiei publice şi de justiţie, dar şi de puterea legiuitoare. Acest mijloc a fost instituirea unui organ căruia să i se recunoască competenţa de a face inaplicabile legile contrare unui principiu constituţional. Apare şi se dezvoltă astfel teoria constituţionalităţii legilor.

În epoca modernă se afirmă mai puternic preocuparea pentru promovarea şi ocrotirea drepturilor fundamentale, preocupare care devine aspectul cel mai important al teoriei constituţionalismului. În consecinţă, teoria constituţionalismului modern are mai multe valenţe care ar putea fi sistematizate în următoarele trăsături:

- existenţa unor acte juridice normative adoptate după proceduri specifice derogatorii de la dreptul comun de către puterea constituantă;
- asigurarea supremaţiei juridice a actelor constituţionale în raport cu acelaşi sistem de drept, rolul ei structurant;
- garantarea respectării şi aplicării constituţiei de către toate organele statului prin instituirea controlului constituţionalităţii legilor;

- afirmarea principiului constituţionalismului modern, flexibilitatea separaţiei puterilor în stat şi, în acelaşi timp, consacrarea şi garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor;
- afirmarea şi protejarea juridică prin normele constituţionale a valorilor supreme în societatea modernă, respectiv: pluralismul politic şi instituţional, democraţia, statul de drept şi libertăţile cetăţeneşti, inclusiv accesul liber la justiţie;
- recunoaşterea existenţei unor raporturi sociale şi politice de importanţă primordială care formează obiectul special de reglementare a normelor constituţionale.

Prof. univ. dr. Ion Deleanu arăta: „Constituţia este şi trebuie să fie aşezământul politic şi juridic fundamental, care reflectă cucerirea puterii în stat, noile structuri sociale şi politice, precum şi drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor”[1].

Conceptul de constituţie poate avea două accepţiuni: accepţiunea de lege, de act normativ şi accepţiunea de categorie istorică, deoarece a apărut pe acea treaptă de dezvoltare socială în care principiile dreptului feudal nu mai corespundeau. Dimensiunea istorică se referă și la evoluția constituției și constituționalismului, dar și la determinarea conținutului normativ al unei legi fundamentale nu numai de voința politicienilor și adunării constituante care o adoptă, dar și de condițiile sociale, economice, politice culturale ale momentului, de particularitățile naționale și, nu în ultimul rând, de voința suverană a poporului, care prin corpul electoral este chemat să aprobe o constituție.

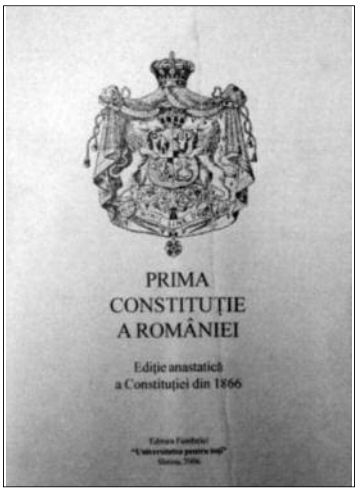
Deşi termenul de *constituţie* este foarte vechi, el fiind adesea folosit în accepţiunea sa de lege, actuala sa semnificație s-a conturat în epoca modernă. Așa cum am arătat, constituţia este considerată ca fiind *aşezământul politic şi juridic fundamental al unui stat*. Aceasta, deoarece constituţia a fost şi este concepută într-o viziune mai largă, ce excede politicului, nu numai ca o lege fundamentală, ci şi ca o realitate politică şi statală ce se identifică cu societatea pe care o modelează prin ordinea juridică ce o impune.

În constituţie sunt consacrate principiile fundamentale ale întregii vieţi economice, politice, sociale şi juridice, în conformitate cu valorile fundamentale pe care statul le promovează şi le apără. Poporul, spunea Hegel, trebuie să aibă faţă de constituţia lui sentimentul dreptului său şi al stării sale de fapt, astfel ea poate exista, e drept, în chip exterior, dar nu are nicio semnificaţie şi nicio valoare. Cât de actuale sunt cuvintele marelui filozof care afirma că „fiecare popor îşi are constituţia care se potriveşte şi care i se cuvine”.

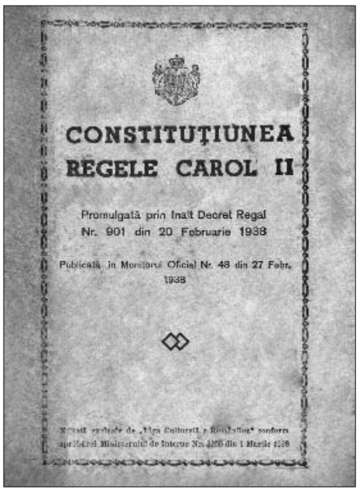
Valoarea, conţinutul şi semnificaţiile constituţiei ca ideal al unei societăţi democratice au fost clar exprimate în actele constituţionale şi constituţiile care au deschis drumul procesului constituţional. Prima constituţie scrisă din lume, Constituţia americană din anul 1787, arăta în preambulul său că „Noi, poporul american, în vederea formării unei uniuni mai perfecte, stabilirii justiţiei, asigurării liniştei interioare, asigurării apărării comune, dezvoltării bunăstării generale şi asigurării binefacerilor libertăţii, pentru noi şi urmaşii noştri, poruncim şi stabilim prezenta constituţie”. Aşa cum spun chiar juriştii americani, în Constituţia americană şi-a găsit punctul culminant spiritul constituţionalismului.

Încă de la apariţia sa, constituţia a fost considerată şi analizată prin opoziţie cu absolutismul, drept o limită în calea exercitării arbitrare a puterii. Odată acest scop îndeplinit, constituţionalismul a continuat să aibă un rol important şi eminamente progresist pe scena istoriei, el propunându-şi garantarea eficientă a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţeanului.

Poate că cel mai bine idealul constituţionalismului este exprimat de noţiunea de *stat de drept*. Trecerea de la dreptul statului la statul de drept a fost şi este încă un proces îndelungat şi anevoios, înscris între polii unor valori contradictorii. În plan ideatic, la fundamentarea construcţiei statului de drept, se află ideea de raţionalizare a sistemului dreptului şi de accentuare a eficacităţii lui. Cerinţa esenţială a

idealului constituţional de stat de drept o reprezintă subordonarea statului faţă de drept şi limitarea puterii statului prin drept.

Într-adevăr, constituţiile, prin ele însele, într-un stat de drept care presupune între altele respectarea legalităţii şi a ordinii de drept, protecţia individului şi a cetăţeanului în raporturile lui cu puterea, desfăşurarea întregii activităţi statale pe baza şi în limitele stricte ale legii, sunt sau pot fi un obstacol în calea arbitrarului, dacă ele exprimă voinţa generală iar respectul faţă de ele devine o datorie pentru guvernanţi.

Idealul constituţiei, dar şi al constituţionalismului este exprimat şi prin conceptul de *supremaţie a constituţiei.* Supremaţia legii fundamentale este o calitate a acesteia, care o situează în vârful instituţiilor politico-juridice dintr-o societate organizată în stat şi face din constituţie sursa tuturor reglementărilor în domeniile economic, politic, social şi juridic. Consecinţele cele mai importante ale supremaţiei constituţiei sunt conformitatea întregului drept cu normele constituţionale şi obligaţia fundamentală a autorităţilor statului de a-şi exercita atribuţiile în limita şi spiritul constituţiei.

Desigur, supremaţia constituţiei ar reprezenta numai un ideal, dacă nu ar exista şi garanţii specifice care, în esenţă, permit controlul puterii şi evitarea evoluţiei acesteia spre arbitrar. Dintre aceste garanţii, două sunt mai importante: controlul constituţionalităţii legilor, care reprezintă o contrapondere importantă faţă de puterea discreţionară a parlamentului şi a executivului, iar cea de-a doua se referă la consacrarea principiului accesului liber la justiţie. Într-un sistem constituţional bazat pe supremaţia constituţiei, controlul realizat de către instanţele judecătoreşti reprezintă o garanţie importantă a respectării drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, mai ales în raporturile cu autorităţile executive ale statului.

Esenţa şi finalitatea constituţiei, dar şi a constituţionalismului ca proces istoric constă în realizarea unui echilibru între realităţi şi forţe diferite, dar care trebuie să coexiste şi să se armonizeze pentru a asigura stabilitatea socială, libertatea individuală, dar şi legitimitatea şi funcţionabilitatea autorităţilor care exercită puterea statală. Altfel spus, scopul unei constituţii democratice constă în a realiza un echilibru just, raţional între realităţi diferite, între interesele individuale şi interesul public. În sensul celor de mai sus, prof. univ. dr. Ioan Muraru afirma: „În realităţile socio-juridice şi statale contemporane, constituţionalismul trebuie privit ca o stare politico-juridică, complexă, ce exprimă cel puţin două mari aspecte: pe de o parte, receptarea în constituţie a exigenţelor mişcării de idei (originare şi în evoluţia sa) privind statul de drept şi democraţia, libertăţile publice, organizarea, funcţionarea şi echilibrul puterilor; pe de altă parte, receptarea în masa largă a subiectelor de drept a dispoziţiilor constituţionale. Această receptare reciprocă este singura care poate asigura eficienţa şi mai ales viabilitatea constituţiei, poate asigura concordanţa între regulile constituţionale şi practica politică.”[2].

Nu poate exista o constituţie ideală, perfectă, imuabilă. Constituţia, ca lege fundamentală, pentru a fi eficientă, trebuie să fie adecvată realităţilor sociale, economice şi politice ale statului. Dinamica acestor factori va determina, în cele din urmă, şi modificări ale normelor constituţionale. Realizarea unui raport adecvat între constituţie şi realităţile statale, politice, ideologice şi economice, este o problemă complexă, care nu trebuie înţeleasă formal. Subliniem faptul că, pe plan strict juridic, constituţia poate defini atât un regim liberal, cât şi unul dictatorial. Dacă în orice tip de stat, fie el democratic sau totalitar, există o constituţie, nu se poate susţine că peste tot există şi un veritabil regim constituţional, ci numai în statele unde legea fundamentală consacră și garantează principiile democratice de instaurare, exercitare și menținere a puterii statale, precum și drepturile fundamentale ale omului.

Trăsăturile regimului constituţional existent la un moment istoric într-un stat, dar şi modul în care este receptată şi respectată constituţia determină realitatea legii fundamentale şi a constituţionalismului.

Evoluţia constituţională a României reflectă tradiţiile culturale, realităţile sociale, gradul de dezvoltare economică şi gradul de democratizare. Evoluţia nu a fost simplă, ea are o dimensiune complexă ce implică multitudinea de factori constitutivi ai societăţii. Este marcată de acte normative cu valoare constituţională prin care, în decursul timpului, au fost reglementate relaţiile sociale privind puterea şi drepturile fundamentale ale omului. Această materializare juridică a voinţei guvernanţilor este determinată în mod direct de realităţile sociale existente la un moment dat.

În România, ca şi în alte state europene, evoluţia constituţională semnifică democratizarea exercitării puterii, limitarea puterilor discreţionare ale statului, afirmarea principiului democraţiei privind organizarea socială, politică, juridică, în stat şi consacrarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale cetăţeneşti. Dezvoltarea constituţională reflectă realitatea politică, juridică, economică, tradiţiile, dar şi influenţele internaţionale împreună cu preluarea ideilor democratice afirmate la finele secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea.

Din punct de vedere ştiinţific, începutul este marcat de adoptarea primelor constituţii, respectiv a actelor normative care, din punct de vedere formal, dar şi al conţinutului, răspund criteriilor generale de definire a constituţiei. În literatura de specialitate, evoluţia constituţională în România este analizată în funcţie de actele normative care au fost considerate că au valoare constituţională. Autorii au propus diferite sisteme de clasificare a perioadelor istorice ale dezvoltării constituţionale a statului român.

Apariţia şi dezvoltarea constituționalismului în România este marcată de unele caractere specifice sistemului economic, cultural, politic şi istoric ale societății, dar și de dominaţia altor puteri asupra statului. Astfel, structurile instituționale moderne ale statului au fost consacrate mai târziu și au evoluat mai lent faţă de alte ţări. Spre deosebire de Franţa, ideile democratice ale constituţiei au fost receptate mai puţin de populaţie care avea un nivel de trai și de instrucție școlară redus. Reprezentanții burgheziei au fost aceia care au preluat şi transpus în primele documente constituționale și Constituții ideile organizării democratice ale statului, consacrarea drepturilor fundamentale ale omului, eliminarea privilegiilor, exercitarea puterilor statale în conformitate cu principiul separaţiei puterilor în stat etc.

Unii autori susţin că ideile constituţionale ce au stat la baza adoptării unor constituţii sunt preluate exclusiv din Occident, iar statul român nu a făcut altceva decât să le dea o formă constituţională fără a schimba conţinutul. Această afirmaţie nu este fundamentată ştiinţific, deoarece constituțiile române al căror conținut normativ este influențat sau chiar determinat de constituționalismul european, au totuși și numeroase elemente de originalitate care reflectă realitățile sociale, culturale, economice și politice din momentul în care au fost adoptate. Trebuie subliniat faptul că, spre deosebire de legile obișnuite care sunt rezultatul voinței legiuitorului, a deținătorului puterii în stat de la un anumit moment istoric, conținutul normativ al unei constituții este determinat de realitățile, caracterul, specificul societății și a statului din momentul adoptării lor .

În cele ce urmează prezentăm succint evoluția constituționalismului în România[3].

Constantin Mavrocordat, la 7 februarie 1741, adopta un act normativ, considerat de unii autori ca fiind un veritabil act constituţional, cunoscut sub denumirea de Constituţia lui Mavrocordat. Acest document reglementa *adunarea obştescă,* această instituţie dorindu-se a fi un organ reprezentativ consultativ la care aveau acces boierii. Prin acest document, se afirmau unele principii democratice privind încasarea taxelor, dar şi echilibrul ce trebuia să caracterizeze impunerea fiscală.

Şcoala Ardeleană, la finele secolului al XVIII-lea, milita pentru consacrarea, recunoașterea și respectarea drepturilor fundamentale ale omului pentru românii din Transilvania. *Supplex Libellus Valachorum* este numele sub care a rămas în istorie memoriul naţiunii române din Transilvania din 1791, cel mai important act politic al românilor transilvăneni din secolul al XVIII-lea. Produs al celor mai luminate minţi ale intelectualităţii româneşti, născut în contextul iluminismului care zguduia vechea Europă, actul încununează eforturi îndelungate pentru emancipare politică şi naţională a românilor precum şi o serie lungă de memorii şi petiţii. *Supplex Libellus* formulează sintetic revendicările poporului român şi este un document programator pentru lupta pentru emancipare naţională care avea să aibă loc în secolul al XIX-lea, până la apariţia după o sută de ani a Memorandumului din 1892. Prin *Supplex Libellus Valachorum*, se consacră printre altele: dreptul la proprietate, la identitatea şi conservarea fiinţei umane; echilibrul ce trebuie să existe între interesele fiecărui cetăţean – comunitate – stat. Este proclamat dreptul la viaţă, libertate, unitate pentru tot poporul român. De aceea, poate fi considerat ca un veritabil document constituțional.

Primul document ce se află la originea organizării moderne a Statului Român este un proiect constituţional al lui Dimitrie Sturdza, din 1802. Doctrina liberală şi teoria drepturilor fundamentale ale omului pătrund în Principatele Române după 1820. După revoluţia lui Tudor Vladimirescu, se redactează un document politic ce încorporează multe din ideile şi concepțiile democratice și constituționale ale vremii. Ne referim la *Constituţia Cărvunarilor* din 1822, care nu a fost niciodată adoptată, rămânând în formă de proiect. *Constituţia Cărvunarilor* a fost un proiect de

constituţie care încerca introducerea unui sistem modern de guvernare în Principatele Române. Ea formula pentru prima dată principiul constituţional al domniei legilor şi al separării puterilor în stat. A fost elaborată la Iaşi şi supusă dezbaterii. Numele de *Cărvunari* face aluzie la carbonarii italieni (Carboneria). Constituţia prevedea principii și drepturi inspirate din ideologia Revoluţiei franceze: libertatea individuală a persoanei, a întrunirilor, a comerţului, egalitatea în faţa legii, respectarea proprietăţii, principiul unei ordini financiare echitabile, organizarea învăţământului, organizarea statului, restrângerea puterii domneşti şi instituirea sfatului obştesc, alcătuit pe criterii reprezentative, format numai din boieri și care avea atribuții legislative. Ioan Sturza, domnitorul Moldovei, a acceptat Constituția, dar ea nu a putut fi adoptată din cauza opoziției Turciei și Rusiei.

Un moment istoric important în dezvoltarea constituţională a României îl constituie Revoluţia din 1848. Au fost proclamate mai multe documente politice prin care erau consacrate drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi principiul statului modern. Astfel, unul dintre punctele programului din 1848 era adoptarea unei constituţii a statului. Proclamaţia de la Izlaz este o veritabilă declarație de drepturi a românilor.

Faţă de documentele juridice anterioare, Regulamentele Organice din 1831, 1832 sunt opera, în principal, a marii boierimi a Principatelor Române. Nicolae Iorga afirma că Regulamentele Organice sunt adevărate constituţii, fiind în cea mai mare parte o creaţie a românilor. Adoptarea acestor documente politice şi juridice s-a realizat la iniţiativa Rusiei, dar şi cu colaborarea marilor boieri din Principatele Române.

Convenţia de la Paris din 1858 este actul internaţional prin care s-au stabilit normele fundamentale referitoare la situaţia juridică şi politică a Principatelor Române și care a pus bazele unirii Țării Românești cu Moldova, realizată în 1859.

Primul act considerat ca fiind o constituţie în România este *Statutul Dezvoltător al Convenţiei de la Paris (1864)*. În acest document cu valoare politică şi juridică, sunt consacrate primele reguli constituţionale privind organizarea statului. Astfel, el consacra faptul că puterea statală aparţine naţiunii şi era încredinţată spre exercitare domnului şi reprezentanţei naţionale. Puterea legislativă era exercitată în mod colectiv de către domn şi Reprezentanţa naţională, care avea o structură bicamerală, respectiv Adunarea Ponderatoare şi Adunarea Electivă. Cele două camere erau formate din membri aleşi şi membri de drept. Puterea executivă era exercitată de către domn, cu toate că acest act constituţional nu făcea referire expres la acest lucru.

Constituţia din 1866 este considerată a fi una dintre cele mai democratice legi fundamentale ale unui stat european din perioada respectivă. Era inspirată din Constituţia Belgiei din 1831, cuprindea 133 de articole, grupate în 8 titluri, care se refereau la puterile statului, organizarea şi funcţionarea instituţiilor statale, caracterele statului, drepturile cetăţeneşti, principiile de organizare a activităţilor economico-sociale. Pentru prima dată în România sunt reglementate și garantate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Constituţia consacra faptul că puterea şi suveranitatea aparţin poporului, precum şi caracterul indivizibil al statului. Totodată, se acorda o atenţie deosebită drepturilor şi libertăţilor fundamentale cetăţeneşti. Erau consacrate şi garantate drepturile civile, libertatea individuală, libertatea de conştiinţă, inclusiv cea religioasă, libertatea de exprimare, precum şi drepturile politice fundamentale, inclusiv dreptul de a alege şi de a fi ales. O atenţie deosebită se acorda proprietăţii, care era declarată sacră şi inviolabilă, şi se stabilea că nicio lege nu poate înfiinţa pedeapsa confiscării averii. Constituţia se referea pe larg la organizarea şi exercitarea puterii. Stabilea în acest sens că toate puterile în stat emană de la naţiune, iar puterea legiuitoare era exercitată colectiv de către rege şi reprezentanţa naţională, care avea o structură bicamerală (Senat şi Adunarea Deputaţilor).

Constituţia din 1923 a fost controversată sub aspectul modului ei de adoptare. Astfel, mulţi teoreticieni în drept constituţional (C. Dissescu, P. Negulescu) nu au recunoscut valoarea de constituţie a acestui act normativ, deoarece nu a fost adoptat după regulile şi procedeele prevăzute de Constituţia din 1866. Cu toate acestea, constituţionaliştii moderni, având în vedere conţinutul acestui act constituţional, îl consideră a fi una dintre cele mai democratice din perioada respectivă. Constituţia cuprindea 138 de articole grupate în 8 titluri. Multe reglementări erau preluate din Constituția din 1866, dar există și numeroase elemente de noutate.

În ceea ce priveşte puterea, se stabilea, la fel ca şi în constituţiile precedente, că aparţinea naţiunii. De asemenea, constituţia consacra caracterul statului român ca fiind un stat naţional, unitar şi indivizibil. Forma de guvernământ era consacrată ca fiind monarhia constituțională și ereditară în linie masculină. Puterile statului erau exercitate de către reprezentanţii naţiunii.

Puterea legislativă era exercitată de rege împreună cu reprezentanţa naţională formată din două camere: Adunarea Deputaţilor şi Senatul. Puterea executivă aparţinea regelui şi o exercita prin Guvern. Consiliul legislativ avea rolul de a sistematiza legislaţia existentă. Sistemul instanţelor fiind organizat pe grade de jurisdicţie, la vârf se situa Înalta Curte de Casaţie. Constituţia face expres referire la controlul de constituţionalitate, încredinţând această funcţie Curţii de Casaţie. Pentru prima dată, constituţia face referire la organizarea contenciosului administrativ, adică la

controlul actelor administrative de către instanțele judecătorești.

Sistemul electoral consacra pentru prima dată votul egal, direct, secret şi obligatoriu şi se renunţa la orice sistem cenzitar. Ambele camere erau alese pe baza votului egal, direct şi secret, dar Senatul cuprindea şi membri de drept, numiţi pe viaţă de către rege, fie din rândul foştilor demnitari ai statului, fie din rândul personalităţilor religioase. Frontierele statului nu puteau fi schimbate decât prin lege. Organizarea administrativă a teritoriului se făcea în comune şi judeţe. Constituţia făcea referire şi la modul de dobândire a cetăţeniei române, în sensul că aceasta urma să fie dobândită potrivit unei legi ulterioare constituţiei.

Un capitol important este cel privind drepturile şi libertăţile fundamentale. Conținutul normativ privind drepturile și libertățile fundamentale era în mare parte identic cu cel al Constituției din 1866. Constituţia consacra egalitatea între cetăţeni fără deosebire de naţionalitate, avere şi alte asemenea criterii.

Premisele istorice ale adoptării *Constituției din 1938* sunt exprimate de noile orientări politice intervenite în România, după 1935. Cel mai important aspect politic îl reprezintă instaurarea, la 10 februarie 1938, a dictaturii personale a regelui Carol al II-lea. Acest eveniment a însemnat şi o transformare radicală a democratismului tradiţional instaurat în baza constituţiei din 1923, în sensul că regimul politic existent în acel moment a impus renunţarea la unele drepturi şi libertăţi fundamentale, a consacrat puterea politică la nivelul instituţiei şefului de stat, a limitat prerogativele Parlamentului şi, practic, s-a eliminat din viaţa statală pluralismul politic, limitându-se activitatea partidelor politice. Expresia juridică constituţională a regimul politic instaurat a reprezentat-o Constituţia adoptată la 28 februarie 1938 din iniţiativa regelui Carol al II-lea. Acest document constituţional avea 100 de articole grupate în 8 titluri. Naţiunea putea să-şi exercite atribuţiile numai prin reprezentare. Puterea legislativă era exercitată de către rege şi Parlament. De asemenea, erau consacrate principalele caractere şi atribute ale statului român, respectiv: statul naţional unitar şi indivizibil şi inalienabilitatea teritoriului. Puterile statului erau coordonate de către rege, care avea atribuţii sporite, aproape discreţionare. Astfel, regele avea putere legislativă, fiind abilitat să emită decrete cu putere de lege, care nu erau supuse controlului parlamentar. Puterea executivă era încredinţată regelui, care o exercita prin Guvern. Totodată, regele avea şi importante atribuţii statale, respectiv: era comandantul armatei, numea şi revoca miniştri, putea dizolva parlamentul, avea dreptul de graţiere a pedepselor.

Parlamentul avea o structură bicamerală. Desemnarea deputaţilor se realiza prin vot secret, obligatoriu şi exprimat prin scrutin uninominal, dar cu anumite limitări, în sensul că trebuia să reprezinte alegătorii după profesiunea lor. Durata mandatului pentru deputaţi era de 6 ani. Senatul era compus din membri aleşi şi membri numiţi, respectiv senatori de drept. Durata mandatului era de 9 ani.

Puterea judecătorească era exercitată de către Curtea de Casaţie şi Justiţie şi celelalte instanţe judecătoreşti. Constituţia consacra principiul legalităţii privind organizarea instanţelor judecătoreşti.

Drepturile fundamentale erau reglementate restrictiv în raport cu dispoziţiile Constituţiei din 1923. Acestea puteau fi limitate dacă prin exercitarea lor aducea atingere principiilor ideologice impuse de dictatura personală a regelui Carol al II-lea.

Constituţia din 1938 a fost suspendată în septembrie 1940, moment în care sunt reduse prerogativele regale şi este învestit cu puteri depline în stat Preşedintele Consiliului de Miniştri.

Ajungând în acest moment istoric al evoluției constituționalismului în România remarcăm că toate documentele cu caracter preconstituțional, constituțional și Constituțiile adoptate au consacrat juridic și au mărturisit spiritual caracterul creștin ortodox al poporului Român și poziția majoritară a Bisericii ortodoxe în raport cu alte religii, confesiuni sau credințe existente și recunoscute de stat prin lege. Aceste reglementări constituționale nu au fost considerate ca fiind contrare sau că ar fi adus atingere unor principii sau drepturi fundamentale recunoscute și garantate în mod deosebit de Constituțiile din 1866, 1923 și 1938, precum: principiul egalității în drepturi a românilor, eliminarea privilegiilor și discriminărilor, libertatea de conștiință și libertatea religioasă, drepturile și protecția minorităților, dar și principiul toleranței privind exercitarea unor drepturi.

Tradiţiile democratice ale constituţionalismului românesc din perioada analizată marchează istoric consacrarea şi garantarea libertăţii de conştiinţă, ca drept fundamental. Ne referim în special la dispoziţiile cuprinse în Constituţia României din 1866, care pentru prima dată în ţara noastră oferea o recunoaştere juridică a libertăţii de conştiinţă. Astfel, dispoziţiile art. 21 cuprindeau o formulare de esenţă, prin care libertatea conştiinţei era considerată ca un drept natural: „Libertatea conştiinţei este absolută". Conţinutul acestui drept fundamental avea în vedere în mod explicit garantarea libertăţii religioase. Mai mult decât atât, religia ortodoxă şi biserica ortodoxă erau consacrate constituţional: „Libertatea tuturor cultelor este garantată, întrucât însă celebraţiunea lor nu aduce atingere ordinii publice sau bunelor moravuri. Religiunea ortodoxă a răsăritului este religiunea dominantă a statului român. Biserica ortodoxă română este neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-şi însă unitatea ca biserică ecumenică a răsăritului în privinţa dogmelor". Acestea sunt formulări juridice care exprimă realitatea socială, specificul cultural şi religios al poporului român, fără însă a se îngădui

exclusivismul religios şi intoleranţa interconfesională. De altfel, toată istoria poporului român, spiritualitatea sa, tradiţiile culturale afirmă clar şi elocvent toleranţa şi respectul faţă de toate confesiunile religioase.

Reglementări similare existau și în Constituția din 1923 la art. 22, alin 3, precum și în Constituția din 1938 la art.19, alin 2[4].

Un alt fapt istoric important este acela că niciunul dintre actele juridice, actele politice și juridice pre constituționale și nici cele trei Constituții Române de care am făcut vorbire mai sus nu au prevăzut separația Bisericii de stat și nici autonomia Bisericii în raport cu statul.

Istoria demonstrează, iar documentele politice și juridice consemnează că, începând din evul mediu până în perioada contemporană în care au fost adoptate Constituțiile din 1866, 1923 și 1938, mitropoliții Țarii Românești și ai Moldovei au fost membri în divanurile voievozilor și în adunările obștești, având un rol important în guvernarea Țărilor Române. În perioada contemporană antebelică, importanți membri ai Bisericii Ortodoxe au ocupat funcții înalte în stat.

Un exemplu pe care îl considerăm relevant este acela al Patriarhului Miron Cristea care a fost Prim Ministru al României în perioada februarie 1938 – martie 1939 și a făcut parte din Regența instituită pentru Regele Mihai I, minor la aceea dată, respectiv 1927-1930.

Aceste realități istorice și constituționale considerăm că fac parte din tradițiile de spiritualitate ortodoxe ale poporului român și, totodată, din tradițiile democratice constituționale de organizare și funcționare a statului.

Perioada 1944 -1947 este caracterizată printr-o puternică instabilitate socială şi economică și politică, de inexistenţa unui sistem constituţional în sensul tradiţional al conceptului. Au fost adoptate acte juridice normative cu valoare constituțională, prin care se reglementau exercitarea puterii în stat, precum şi drepturi fundamentale ale cetăţenilor. Dintre acestea, menționăm două: *Decretul nr. 1626 din 1944* privind drepturile românilor în conformitate cu dispoziţiile Constituţiei din 1866 şi modificările Constituţiei din 28 martie 1923, act normativ prin care a fost repusă din nou parțial în vigoare Constituția din 1923 și *Legea nr. 363 din 30 decembrie 1947,* un act normativ de tristă amintire, deoarece prin acesta a fost schimbată forma de guvernământ: monarhia a fost abolită și s-a instaurat republica populară.

Este actul constituțional prin care s-a înlăturat ca formă de organizare a puterii statale separația puterilor în stat, fiind înlocuită cu principiul centralismului democratic, adică subordonarea tuturor instituțiilor, inclusiv a justiției statului față de o autoritate unică, care în curând avea să fie Partidul Comunist Român. Structura bicamerală a Parlamentului a fost înlocuită cu Parlamentul unicameral. Este actul constituțional care marchează începutul instaurării statului totalitar comunist în România.

Istoria a demonstrat că abolirea monarhiei a fost un act de forţă care nu a avut nimic de-a face cu un raţionament juridic constituţional. Actul de abolire din 1947 a fost rezultatul unei presiuni ultimative din partea Partidului Comunist, sprijinite din afara ţării. Din punct de vedere juridic, abdicarea Regelui Mihai I a fost un act neconstituţional, întrucât instituţia abdicării nu era prevăzută în Constituţie, iar Regele nu putea oricum să abdice şi pentru urmaşii săi, cu alte cuvinte, nu putea să extindă consecinţele juridice ale actului său de abdicare unor prezumtivi şi viitori descendenţi legitimi ai acestuia. Este adevărat că Regele Carol al II-a a abdicat în septembrie 1940, dar a abdicat în favoarea fiului său, moştenitorul legal al tronului.

Urcarea pe tron a lui Carol I a fost rezultatul unui plebiscit. Abolirea monarhiei în decembrie 1947 ar fi trebuit să urmeze aceeaşi procedură pentru a avea legitimitate constituţională. În realitate, Legea nr. 363/1947 nu foloseşte termenul de *abolire*, ci doar expresia *abdicarea Regelui Mihai I pentru el şi urmaşii săi.*

Potrivit Constituţiei din 1923, actului abdicării, chiar forţate, ar fi trebuit să-i urmeze declanşarea procedurii prevăzute în art. 79 din Constituţie, referitoare la vacanţa tronului. Pentru a se evita însă această posibilitate şi pentru a se pregăti terenul abolirii *de facto* a monarhiei, prin Legea nr. 363/1947 s-a abrogat expres Constituţia din 1923. Ca atare, problema plebiscitului a căzut de la sine, iar abolirea monarhiei a fost un act politic şi nu unul juridic, deoarece nu a avut legitimitatea juridică necesară.

Deşi a fost impusă prin forţă, republica a intrat însă în conştiinţa mai multor generaţii. Republica Populară şi apoi Socialistă au fost asociate pentru mai multe decenii cu un regim politic iniţial opresiv şi apoi fals sau parţial democratic.

În intervalul de timp istoric 1948-1989, au fost adoptate trei constituţii, respectiv: Constituţia României din 13 aprilie 1948, Constituţia României din 24 septembrie 1952 şi Constituţia României din 21 august 1965. Trăsăturile generale ale realităţii constituţionale a statului român în această perioadă sunt orientate înspre afirmarea din ce în ce mai puternică a rolului conducător al unui singur partid, renunţarea la principiile tradiţionale ale democraţiei constituţionale, cum ar fi: pluralismul politic şi instituţional, principiul separaţiei puterilor în stat, al independenței justiției, al libertății economice, precum şi la garantarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor. Puterea legislativă era exercitată de către reprezentanţa naţională organizată unicameral, respectiv Marea Adunare Naţională. Puterea executivă subordonată celei legislative şi instituţiei şefului de stat era exercitată de către Consiliul de Miniştri, precum şi de autorităţile administrative centrale şi locale, organizate tot în baza subordonării politice a statului.

Prin Constituţia din 1965, se instituie un regim ideologic unic, al materialismului dialectic ateu care exclude religia și dreapta credință ortodoxă şi impune principiul centralismului în organizarea şi funcţionarea autorităţilor statale. Activitatea economico-socială a statului este organizată în baza principiului planificării, desfiinţându-se practic, după 1952, proprietatea privată în domeniul economic. Se renunţă la regula valorii şi la principiile concurenţiale. Proprietatea este ierarhizată juridic, pe primul plan este proprietatea de stat, urmând proprietatea cooperatistă şi pe ultimul loc, ca importanţă juridică, proprietatea personală, care este limitată în ceea ce priveşte conţinutul său.

Constituţiile se refereau la drepturi şi libertăţi fundamentale, dar acestea puteau fi restrânse oricând discreţionar de către stat, iar exercitarea lor era orientată înspre valorile ideologice acceptate. Autonomia organelor administraţiei locale era mult limitată datorită organizării în baza centralismului şi a unei subordonări stricte.

Deși Biserica Română Ortodoxă și-a continuat existența și activitatea, libertatea religioasă nu mai era garantată, era supusă unor îngrădiri și restricții ample și controlată de autoritățile de stat și comuniste. Din punct de vedere constituțional s-a instituit implicit, deși nu explicit ca în Albania, statul comunist ateu. Din nefericire, consecințele și influențele regimului constituțional ateu comunist se resimt și astăzi.

Ca urmare a transformărilor politice, economice şi sociale radicale intervenite după decembrie 1989, în sistemul constituţional român se produc transformări de esenţă. Au fost adoptate mai multe acte normative cu valoare constituțională prin care s-a pus bazele reinstaurării constituționalismului democratic în România. Sunt consacrate politic şi juridic principii constituţionale precum: separaţia puterilor, pluralismul politic, libertatea economică, statul de drept, principiul democraţiei, consacrarea și recunoașterea drepturilor fundamentale ale omului, forme democratice de exercitare a puterii, inclusiv prin referendum, răspunderea şi revocabilitatea celor care ocupă funcţii de guvernare.

Dintre aceste acte constituționale, menționăm *Decretul Lege nr. 92 din 14 martie 1990.* Este un important act normativ constituţional prin care au fost puse bazele sistemului constituţional actual al României. Principalele dispoziţii normative se referă la organizarea puterii legislative şi executive, după cum urmează: Parlamentul României urma să aibă o structură bicamerală, respectiv Senat şi Camera Deputaţilor; membrii Parlamentului urmau să fie aleşi prin vot universal, direct, secret şi liber exprimat pe baza scrutinului de listă; instituţia şefului de stat era realizată în persoana Preşedintelui României, ales prin scrutin uninominal, organizat în două tururi; erau prevăzute dispoziţii concrete privind organizarea, desfăşurarea alegerilor şi centralizarea rezultatelor.

Totodată s-a instituit și organizat Adunarea Constituantă, formată din cele două camere reunite ale Parlamentului care trebuiau să elaboreze viitoarea Constituție a României, actul final al adoptării fiind precudura referendumului. Actuala Constituție a fost adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991 și a intrat în vigoare în urma aprobării ei prin Referendumul național din 8 decembrie 1991.

În anul 2003, Constituția a fost revizuită prin Legea nr. 429/2003, lege ce a fost aprobată prin Referendumul național din 18-19 octombrie 2003 și a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, când a fost publicată în Monitorul Oficial. În urma revizuirii, Constituția a fost republicată, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare, în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003. Este Constituția cu cea mai mare stabilitate dintre toate constituțiile României, deoarece a fost revizuită o singură dată.

Au mai existat două încercări de revizuire, *ultima tentativă a avut loc în 2018, când în baza unei inițiative cetățenești s-a propus revizuirea art. 48, alin. 1, în sensul că „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită dintre un bărbat și o femeie*". Au fost parcurse cu succes toate etapele, procedural, dar actul final al aprobării revizuirii, Referendumul național, a eșuat, întrucât nu a fost atins pragul de validare. Conform Biroului Electoral Central, 21,1% dintre românii cu drept de vot s-au prezentat la urne în cele două zile dedicate consultării. Referendumul din 6 și 7 octombrie 2018 a înregistrat, astfel, cea mai slabă prezență la vot din 1990 și până în prezent. Modificarea Constituției a fost susținută de 91,56% dintre cei prezenți la urne. Aceasta este prima inițiativă cetățenească demarată în România de la căderea comunismului în 1989.

Acest Referendum este un exemplu elocvent al indiferenței majorității electoratului român față de Constituție și în special pentru includerea în conținutul normativ al Legii Fundamentale a unui principiu privind constituirea familiei axat pe tradițiile și valorile dreptei credințe ortodoxe a poporului român a căror valabilitate și viabilitate se apropie de 2000 de ani.

Note:

[1]Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și comparat*, Editura C.H.Beck, București, p. 410.

[2]Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept Constituțional și Instituții politice* , Editura C.H. Beck, București, 2015, vol. I, p. 126.

[3]Pentru dezvoltări, a se vedea Marius Andreescu, Andra Puran, *Drept constituțional. Teoria generală și instituții constituționale. Jurisprudență constituțională,* ediția a III-a, Editura C.H.Beck, București, pp. 165-193.

[4]Pentru dezvoltări, a se vedea Andreescu Marius, *Cum este posibilă dictatura în democrație. Aspecte juridice, filosofice și teologice,* publicat în Porunca Iubirii, Editura Agaton, Făgăraș, mai 2020.

Lumea geto-dacică: *un ţinut trecătoare**

conf. univ. dr. Constantin Augustus BĂRBULESCU
Universitatea din Pitești

Realităţile trecute sunt, în fapt, proiecţia minţii noastre, pornind de la cunoaşterea pe care o avem la un moment dat. Fascinaţia omului pentru trecut vine din dorinţa de autocunoaştere, de explorare a lumii, de a descoperi ceea ce crede că îi este ascuns. Este dificil să faci acest lucru pentru istoria recentă, pentru că întotdeauna realitatea îţi este alterată de propria devenire. Mintea umană îşi proiectează adeseori o altă realitate, uneori fantastică.

Copilul are nevoie de poveşti, cu ajutorul poveştii creşte, dar istoria este mai mult decât o poveste, ea reprezintă o realitate a celor care trăiesc şi mai puţin a celor care au trăit, pentru că ea se scrie prin ochii prezentului. Românii de astăzi nu sunt nici pe departe geto-dacii de ieri! Suntem cel mult moştenitori ai unor civilizaţii preistorice şi antice, remarcabile. În ADN-ul nostru, păstrăm frântura de informaţie de atunci, dar păstrăm numeroase coduri genetice ale tuturor celor care au vieţuit aici de-a lungul mileniilor.

Istoria este ştiinţă, în măsura în care cercetătorul caută contextul şi nu obiectul. Oricum ar fi, istoria rămâne fascinantă şi pentru că viitorul seamănă atât de mult cu trecutul! Imaginarul uman a creat de cele mai multe ori o imagine complet diferită de realitate. Aşa se explică şi primele însemnări ale logografilor şi istoricilor greci despre ţinuturile *stăpânite de roiuri de albine, de amazoane, în ţara hiperboreenilor, acolo unde s-a născut zeul războiului – Ares.*

Tracii

Acum mai bine de 2500 de ani, ţinuturile din nordul Mării Egee, din Bulgaria de astăzi, de dicolo şi de dincoace de Carpaţi, de la coasta Iliricumului şi până în Pontul Euxin, iar în Nord până la Carpaţii Păduroşi erau locuite de traci. Tracii au fost o populaţie care aparţinea fondului indoeuropean ca şi grecii, galii, romanii, germanicii sau iranienii. Spaţiul vast în care vieţuiau l-a făcut pe Herodot să-i considere *cei mai numeroşi după inzi* (***Herodot, V, 3***), căci ajunseseră până dincolo de Helespont şi Propontida, până în peninsula Anatolia **(Strabon, VII, 3, 2).** Populaţii de sorginte tracică sunt amintite în izvoare, începând cu secolul XII a. Chr., pentru ca mai apoi neamuri aparţinând acestui grup etnic să fie menţionate şi în Iliada (**XIII, 5, 7**).

Dintre toate neamurile tracice (peste 100 la număr), aveau să se *impună* istoriei: odrisii, tribalii, geţii şi

Războinic dac. Columna lui Traian (detaliu).
Sursa foto: De la Fparlea - Operă proprie, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=85863777

dacii. Odrisii şi tribalii sunt rudele sudice ale geţilor şi dacilor. Au fost primii care au *pătruns* în istorie, fiind menţionaţi în izvoarele scrise. Darius (522-486 a. Chr.) împăratul Imperiului Persan, include ţinutul stăpânit de ei în satrapia Skudra. Ulterior, regele Teres I (≈ 480 a.Chr.) va pune bazele puternicului regat al Traciei (Tucidide, II, 29), a cărui existenţă va înceta în anul 46, atunci când împăratul Claudius (41-54), va transforma spaţiul locuit de ei în provincie a Imperiului Roman. De numele tribalilor este legată expediţia lui Alexandru Macedon, care înainte de a porni contra perşilor organizează o expediţie în care îl învinge pe regele Syrmos retras în insula Peuce. Alexandru trece Istrul unde îi întâlneşte pe geţi. **(Arian, *Anabasis*, I, 3-4; Strabon, VII, 3, 8).** Cel mai cunoscut moment din istoria tracilor şi geţilor din secolul III a. Chr., evocat de istoriografia antică şi ajuns până la noi, rămâne confruntarea (uneori anecdotică) dintre Dromichaites şi Lisimach. Ne vom mulţumi aici, doar în a reda o parte a textului antic:

„(...) Armata lui Lisimah era chinuită de foamete. Prietenii îl sfătuiau pe rege să scape cum va putea şi să-şi mute gîndul că oastea lui l-ar putea salva. Lisimah le răspunse însă că nu era drept să-şi părăsească ostaşii şi prietenii, asigurîndu-i lui o scăpare ruşinoasă. 2. Dromichaites, regele tracilor, după ce primi cu multă prietenie pe regele Lisimah, numindu-l şi tată, îl conduse împreună cu copiii săi într-o cetate numită Helis. 3. Ajungând oştirea lui Lisimah în puterea tracilor, aceştia se strînseră la un loc - alergînd în număr mare - şi strigară să le fie dat pe mînă regele prizonier, ca să-l pedepsească. (…) Dromichaites fu împotriva pedepsirii regelui şi-i lămuri pe oşteni că este bine să-l cruţe pe bărbatul acesta. Dacă l-ar omorî pe Lisimah - spunea el -, alţi regi au să-i ia domnia şi se prea poate ca regii aceştia să fie mult mai de temut decît înaintaşul lor. (...) 5. De asemenea fură pregătite două ospeţe: pentru acei macedoneni, Dromichaites rîndui tot felul de mîncăruri alese, servite pe o masă de argint, iar tracilor le dădu să mănînce zarzavaturi şi carne, dar pregătite cu măsură, aşezîndu-le pe nişte tăbliţe de lemn, care ţineau loc de masă. În cele din urmă, puse să le toarne macedonenilor vin în cupe de argint şi de aur, pe cîtă vreme el şi tracii lui beau vinul în pahare de corn şi de lemn, aşa cum obinuiesc geţii. Pe cînd băutura era în toi, Dromichaites umplu [cu vin] cornul cel mai mare, îi spuse lui Lisimah «tată» şi îl întrebă care din cele două ospeţe i se pare mai vrednic de un rege: al macedonenilor sau al tracilor. Lisimah îi răspunse că al macedonenilor. «Atunci - zise Dromichaites - de ce ai lăsat acasă atîtea deprinderi, un trai cît se poate de ademenitor şi o domnie plină de străluciri, şi te-a cuprins dorinţa să vii la nişte barbari, care au o viaţă de sălbatici, locuiesc într-o ţara bîntuită de geruri şi n-au parte de roade îngrijite? De ce te-ai silit, împotriva firii, să-ţi aduci oştenii pe nişte meleaguri în care orice oaste străină nu poate afla scăpare sub cerul liber?» Luînd din nou cuvîntul, Lisimah spuse regelui că nu ştia ce război poartă, dar că pe viitor va fi prietenul şi aliatul tracilor; iar - cît despre recunoştinţa datorată - nu va rămâne vreodată mai prejos decît binefăcătorii săi. Dromichaites primi cu un simţămînt de prietenie spusele lui Lisimah. El căpătă înapoi de la acesta toate întăriturile ocupate de oamenii lui Lisimah. Apoi îi puse pe cap o diademă şi îi îngădui să se întoarcă acasă.” **(Diodor din Sicilia, XXI,12)**

Marea colonizare greacă descoperă ţinuturile pontice, făcându-le primitoare şi ospitaliere. Printre *poveştile* spuse de greci şi puse pe seama tracilor se numără originea lui Dionisos – zeul vinului, a cărui primă menţiune datează din epoca miceniană. Acesteia i se alătură legenda lui Orfeu (odată cu el se naşte, probabil, *orfismul* – curent religios care susţinea că sufletul omului este nemuritor, doar că acesta a căzut în păcat şi doar prin reîncarnări succesive şi purificări poate să-şi recâştige mântuirea.), cântăreţul cu lira dăruită de Apolo, cel care-i însoţeşte pe argonauţi în căutarea lânii de aur. În *Pontos Axeinos* devenit mai apoi Ospitalier (*Euxeinos*), pe insula Leuke s-ar fi aflat mormântul lui Ahile, iar pe ţărmurile Pontului trăiau şi amazoanele **(Pindar, Olimpice, III, 46a).**

Primele contacte dintre traci şi greci se pierd în istorie, dar important ar fi de spus că în secolul al VII-lea a.Chr., cei din urmă ajung să întemeieze pe ţărmurile Mării Negre primele colonii: Istria, Apollonia, Olbia, Calatis etc. Lumea tracică în ansamblul ei este strâns legată de prefacerile ce aveau loc în civilizaţia greacă, elenistică şi romană. Oricât am căuta să găsim o linie de demarcaţie, aceasta ţine mai degrabă de imaginarul nostru decât de realitate.

Apariţia monedei în veacul al VII-lea a. Chr., în Lidia, şi preluarea ei de către greci, coincide cu colonizarea Pontului. Histria bate monedă proprie în secolul V a. Chr., după ce aceasta se folosea în lumea tracică de mai bine de un veac. Dincolo de acestea, lumea tracică nord-dunăreană se mulţumeşte să imite principalele tipuri monetare (greceşti sau elenistice), începând cu secolul III a. Chr. Cele două lumi, greco-elenistică şi tracică, tind tot mai mult, în secolele V-III a. Chr., să interfereze. Aşa se explică *importurile* de cultură şi civilizaţie pe care le regăsim din plin la tracii de pe cele două maluri ale Istrului. A se vedea în acest sens descoperirile arheologice de la Sveštari (cameră mortuară decorată cu cariatide) şi Kazanlak (Bulgaria) sau excepţionalele tezaure princiare, din argint şi aur, descoperite la Agighiol (Tulcea), Peretu (Teleorman), Mala Kopanya (Ucraina). Dinaştii traci nord şi sud dunăreni *importă* tot ceea ce înseamnă element de

prestigiu, fie că vobim de podoabe, arme, modele arhitectonice, modele culturale. Acestea le conferă autoritate atât în societatea geto-dacică, cât şi în relaţiile cu străinii.

Geţii şi dacii – realităţi antice

Geţii trăiau nu doar la nordul Istrului, ci şi la sud de acesta, până în Bulgaria de astăzi. Danubiul nu a fost nicicând vreo graniţă între regate sau populaţii, ci doar o cale de navigaţie, de comerţ şi de întâlnire între civilizaţii.

„(....) Astfel elenii i-au socotit pe geţi de neam tracic. Aceşti geţi locuiau şi pe un mal şi pe celălalt al Istrului, ca şi misii care sunt şi ei traci...” **(Strabon VII, 3, 2)**

„(....) locuiesc pe ambele maluri ale Istrului. Dar cei care sunt dincoace de fluviu – lângă ţara tribalilor – ţin cu plata birurilor de Moesia şi se numesc moesi, afară de cei aşezaţi foarte aproape de tribali. Cei de dincolo poartă numele de daci, fie că sunt geţi, fie că sunt traci din neamul dacilor, care locuiau odinoară în Rodope.” **(Dio Cassius LI. 22. 6)**

În ceea ce-i priveşte pe daci, aceştia *pătrund* (ca şi primă menţiune ajunsă până la noi) în istorie câteva secole mai târziu, prin relatările lui Frontinius (care fac referire la evenimente de la sfârşitul secolului II a. Chr.) şi ale lui Caesar (*De bello Gallico, VI.25*), la mijlocul sec. I. a. Chr..

”(...) Tracia este locuită de un singur neam de oameni, tracii, având însă fiecare alt nume şi alte obiceiuri. Unii sunt sălbatici şi cu totul gata să înfrunte moartea, mai ales geţii. Acest lucru se datoreşte credinţelor lor deosebite; unii cred că sufletele celor care mor se vor întoarce pe pământ, iar alţii socotesc că, deşi nu se vor mai întoarce, ele totuşi nu se sting, ci merg în locuri mai fericite.” **(Pomponius Mella, II.2.18)**

„Geţii sunt cei ce se întind spre Pont şi spre Răsărit, iar dacii cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania şi spre izvoarele Istrului. Prin ţara lor curge râul Marisos care se varsă în Dunăre. Pe acesta îşi făceau romanii aprovizionările pentru război. Ei numesc Danubius partea superioară a fluviului şi cea dinspre izvoare până la cataracte. Ţinuturile de aici se află în cea mai mare parte în stăpânirea dacilor. Partea inferioară a fluviului, până la Pont – de-a lungul căreia trăiesc geţii – ei o numesc Istru. Dacii au aceiaşi limbă cu geţii. Aceştia sunt mai bine cunoscuţi de eleni deoarece se mută des de pe o parte pe alta a Istrului (...).” **(Strabon, VII.3.13)**

Dacia ca spaţiu şi nu ca stat sau ţară

În secolul I p.Chr., Pliniu cel Bătrân (*Naturalis Historia I, 47*) şi Tacitus (*Agricola 41,2*) vorbesc despre Dacia, înţelegând prin aceasta exclusiv teritoriul de la nord de Istru. La rândul său, Agrippa descrie în mare fruntariile pe care le ocupau dacii la finele secolului I a. Chr.: „Dacia, Getica, sunt mărginite la răsărit de pustiul Sarmatiei, la apus de fluviul Vistula, la miazănoapte de ocean (Marea Baltică), la miazăzi de fluviul Istru” **(Dimensuratio Prouinciarum, 8).** La rândul său, Strabon *(VII, 13),* făcând referire, probabil, la acea *arhe* realizată de Burebista, susţine că geţii se învecinau cu suebii, la nord cu Pădurea Hercinica, iar la vest cu Dunărea, în răsărit ajungând până la Bug. Caesar confirmă în mare această expansiune a neamurilor dacice (*De bello Gallico, VI, 25,2)* până la culmile nordice ale Alpilor. Claudius Ptolemaios și Iordanes menţionează, la rândul lor, limitele *ţinuturilor locuite de daci:* la răsărit Siretul, la apus Tisa, în sud Dunărea, iar la nord Carpații Păduroși (referiri datând din secolul II și corespunzând Daciei sfârșitului de secol I p. Chr.). Iordanes, citându-l probabil pe Dion Chrysostomos, călător în Dacia la sfârșitul secolului I, cu puțin timp înaintea conflictelor daco-romane, afirmă: „Dacia se mărginește la răsărit cu roxolanii, la apus cu iazigii, la nord cu sarmații și bastarnii, iar la sud cu fluviul Dunărea. Această țară, așezată în fața Moesiei, dincolo de Dunăre, este încinsă de o cunună de munți, având numai două intrări – una pe la Boutae, alta pe la Tapae.” **(Getica 74)**

Getia sau Dacia nu reprezintă un stat sau o ţară, în accepţiunea actuală a termenului, ci un spaţiu stăpânit şi locuit de geto-daci. Acesta pierde din consistență în ultimele două secole de până la cucerirea romană, lucru normal prin pătrunderea în zonă a sarmaților și presiunea tot mai accentuată a bastarnilor. În preajma războaielor cu Domitian şi Traian, Dacia se identifică cu regatul lui Decebal. Totodată, Dacia apare ca fiind redusă politic la spațiul transilvan, ceea ce ne face să credem că regatul lui Decebal are într-adevăr controlul doar la nord de Carpați.

„Dacia se mărgineşte la miazănoapte cu acea parte a Sarmatiei europene care se întinde de la muntele Carpathos până la cotitura pomenită a fluviului Tyras (…); la apus cu iazigii metanaşti de lângă râul Tibiscos, iar la miazăzi cu acea parte a fluviului Dunărea care merge de la vărsarea râului Tibiscos până la Axiopolis, de unde, până în Pont şi la gurile sale, Danubius se numeşte Istros.” (**Ptolemeu din Alexandria, III, 8, 1)**

Geograful menționează în lucrarea sa şi un număr de 44 de localităţi, la acestea adăugându-se și cele situate dincolo de Siret și Nistru, care inițial sunt trecute la Moesia Inferior, dar și cele pe care le regăsim într-o serie de alte surse, precum Tabula Peutingeriana: Cumidava – Râşnov (jud. Braşov), Drobeta – Drobeta-Turnu Severin (jud. Mehedinţi Germisara – Geoagiu Băi (jud. Hunedoara), Porolissum – Moigrad (jud. Sălaj) etc.

De la geţi şi daci la geto-daci

Lumea geto-dacică cunoaşte apogeul dezvoltării sale în secolele I a.C hr. – I p. Chr., în ceea ce Mircea Babeş consideră că este perioada clasică. Practic, civilizaţia geto-dacică atinge apogeul, atunci când Roma trecea de la Republică la Principat şi avea să-şi atingă limitele expansiunii. Cele două lumi se vor afla pentru aproape două secole sub semnul zeului Marte, lungul şir de confruntări dintre dinaştii geto-daci şi lumea romană, sfârşind abia la 10 august 106.

„(...) Tu n-ai rămas în patrie, ci ai venit pînă la Strimonul plin de zăpadă şi la getul care se închină lui Marte.” **(Ovidiu V.3.21)**

Pe rând, marii generali ai antichităţii romane (Caesar, Pompeius Magnus, Crassus, Marcus Antoniu, Octavian) intră într-o formă sau alta în legătură cu lumea dacică. Nu întâmplător un pasaj din *Res Gestae Divi Augusti* afirmă: „Sub comanda mea supremă, oştirea dacilor, care trecuse dincoace de fluviu, a fost învinsă şi alungată, iar apoi armata mea a trecut dincolo de Dunăre şi a silit neamurile dacilor să îndure stăpânirea romană.” **(V 30, 47-49)** Nu era încă vorba de o stăpânire propriu-zisă, dar pasul fusese făcut prin *Pax Romana.* Paradoxal, regii şi dinaştii daci sunt parte a acestei politici – de tipul *amicus et socius populi romani* – şi nu putem să nu amintim episoadele relaţiilor speciale ale lui Burebista cu Pompei, Roles cu Crassus, Cotiso cu Octavian, Dicomes cu Marcus Antonius, Decebal cu Domitian.

„Marcus Antonius scrie că Octavianus a făgăduit-o pe Iulia mai întâi fiului său Antonius, apoi lui Cotiso, regelui geţilor, şi că tot atunci a cerut în schimb în căsătorie chiar pentru el, pe fiica regelui.” **(Suetonius, Augustus, LXIII, 4)**

„Pe când domnea împăratul Domitian, goţii (geţii), de teama lăcomiei acestuia, desfăcură alianţa (foedus) pe care o încheiaseră odinioară cu alţi împăraţi şi începură să devasteze malul Dunării, stăpânit de multă vreme de Imperiul Roman, nimicind armatele şi pe comandanţii lor (...).” **(Iordanes, Getica, 76)**

Dacii nu erau doar dincolo de Istru, baricadaţi în spatele cetăţilor ce seamănă cu munţii întăriţi, erau şi dincoace, căci Istrul este şi era o trecătoare şi nu o graniţă:

„(...) dacii trăiesc nedezlipiţi de munţi. De acolo, sub conducerea regelui Cotiso, obişnuiau să coboare şi să pustiască ţinuturile vecine, ori de câte ori Dunărea, îngheţată de ger, îşi unea malurile. Augustus a hotărât să îndepărteze această populaţie de care era greu să te apropii. Astfel a trimis pe Lentulus şi i-a alungat pe malul de dincolo: dincoace au fost aşezate garnizoane.” **(Florus, II 28, 18-19)**

Lumea geto-dacică, dar şi interferenţele etnice şi culturale multiple ne sunt zugrăvite pe deplin şi în opera din exilul lui Ovidius la Tomis:

„Eu însumi am impresia că m-am dezvăţat de limba latină; căci am învăţat să vorbesc limba getică şi sarmatică.” **(Ovidius, V, 12, 51-62)**

„Nu trebuie să te miri, dacă versurile mele sînt cumva rele: eu care le scriu am devenit aproape un poet get. Ah! Mi-e ruşine: am scris o cărţulie în limba getică, în care cuvintele barbare au fost aşezate după ritmul versurilor noastre. Le-au plăcut - felicită-mă - şi am început să am faima de poet printre neomenoşii geţi barbari.” **(Ovidius, IV, 13, 17-23)**

Clasicimul civilizaţiei geto-dacice constă în uniformizarea culturii materiale şi spirituale pentru un spaţiu vast, cuprins între Dunăre, Pont şi Carpaţii de Miazănoapte. Generalizarea şi evoluţia metalurgiei fierului, modelele şi formele ceramice, orfevrăria, meşteşugul armelor, arhitectura cetăţilor şi sanctuarelor, toate acestea ne zugrăvesc o lume diversă, dar unitară.

Regi şi dinaşti

Istoria îi mută pe oameni în legendă. Burebista a beneficiat de o astfel de mutaţie.

„(…) Şi în timpul din urmă regele Burebista ajungând cel dintâi şi cel mai mare dintre regii din Tracia şi stăpânind tot teritoriul de dincoace de fluviu (Dunăre) şi de dincolo (…).” **(Decretul în cinstea lui Acornion din Dionysopolis)**

Imaginea unei lumi getice expansive, a unui *stat geto-dacic* este departe de realitatea antică. Nici măcar Alexandru cel Mare nu a apucat să-şi vadă cuceririle transformate în ceea ce înseamnă un stat. *Arhele*, cum îl numea Strabon (*VII, 13*), realizat de Burebista, este de departe cea mai întinsă *stăpânire* a acelor vremuri, dar nu a avut consistenţa unui stat centralizat.

Stăpânirea realizată de Burebista nu putea rezista tocmai pentru că lumea dacică era diferită. Fiece nobil local, dinast, tindea să fie mai mult decât stăpânul unui ţinut. Linia dinastică de la Sarmizegetusa, începută, probabil, de Burebista şi continuată de Deceneu, Comosicus, Corilos şi care ajunge la Decebal, rămâne unică în faţa tendinţelor centrifuge din spaţiul nord-danubian.

„(...) iar după ce Deceneu a murit, l-au avut aproape în aceeaşi veneraţie pe Comosicus, deoarece acesta nu-i era mai prejos în iscusinţă. El era socotit datorită priceperii sale, şi rege pentru dânşii şi preot, şi judeca poporul ca judecător suprem. Şi după ce el a lăsat cele omeneşti, a venit la domnie Coryllus, regele goţilor, şi timp de patruzeci de ani a stăpânit peste neamurile din Dacia.” **(Iordanes, 67, 71,73)**

„De curând, când Caesar Augustus a trimis o armată împotriva lor, puterea era împărţită în cinci părţi. Atunci stăpânirea se împărţise în patru.” **(Strabon VII, 3, 11)**

La această fragmentare politică contribuie şi prezenţa a numeroase populaţii precum bastarnii, roxolanii şi iazigii (sarmaţi), dar şi alte grupuri etnice. Pe mai toţi îi unea adversitatea sau interesul faţă de Roma. Erau parte a unor tratate, prin care Roma îi declara *amicus et socius populi romani*. Regatul de la Sarmizegetusa era tot astfel legat de Imperiu, cum erau şi celelalte centre dinastice dacice. Războaiele cu Domitian si apoi cele cu Traian confirmă legătura profundă cu Roma, dar şi acest melanj etnic. A se vedea în acest sens şi inscripţia de la Tibur dedicată lui Tiberius Silvanus Aelianus, general roman care va conduce o expediţie militară romană la nordul Danubiului, în timpul împăratului Nero şi va strămuta la sudul fluviului 100 000 de autohtoni:

„A adus regi până atunci necunoscuţi, ori duşmani poporului roman, pe malul Dunării, pe care-l păzea, spre a-i pune să se închine steagurilor romane; a trimis regilor bastarnilor şi roxolanilor pe fiii lor prinşi ori luaţi înapoi de la duşmanii lor, iar regilor dacilor pe fraţii lor; de la unii dintre dânşii a luat în schimb ostatici.” **(Inscripţia funebră de la Tibur, CIL, XIV, 3608)**

Aristocraţia dacică tinde să-şi păstreze şi să-şi consolideze autoritatea locală. Centrele de putere locală, credem, că se menţin pe tot parcursul secolului I p. Chr. şi se manifestă divers chiar şi în timpul confruntăriii decisive din 101-102 şi 105-106. Lipsa unei informaţii arheologice clare ne face încă sceptici în ceea ce priveşte prezenţa romană pe malul nordic al fluviului înainte de cucerire. Cu toate acestea, este greu de imaginat că în condiţiile în care din anul 68 pe Dunăre circula *classis Flavia Moesica*, cu sediul la Noviodunum, nu există puncte de sprijin militar roman pe malul dacic. Depopulările lui Aelius Catus, Tiberius Plautius Silvanus Aelianus şi nu numai, transformaseră, probabil, linia nordică a fluviului într-un spaţiu de siguranţă. În plus, interesul economic, sarea exploatată de daci la Ocniţa (Buridava) şi în alte locuri, trebuie să-şi fi spus cuvântul prin intermediul unor alianţe şi schimburi.

Dincolo de imaginea clasică a războaielor de cucerire de la începutul secolului II p. Chr., se întrevede tot mai clar o prezenţă romană culturală, economică şi militară la nordul fluviului pe tot parcursul secolului I p. Chr. Romanizarea, de facto, începuse în ţinuturile Carpaţilor de la mijlocul secolului I a. Chr., iar lungul şir de *alinţe* politico-militare ale dinaştilor geto-daci sunt cea mai vie dovadă.

Istorigrafia românească a lansat de-a lungul vremii o imagine clasică a dacului în iţari şi cămeşe de in, cu barbă şi păr lung, cu sarică ciobănească şi opinci, un adevărat Badea Cârţan în marş spre Roma. Aceasta este o imagine emblematică a afirmării romanităţii noastre de către Şcoala Ardeleană! Cred că marşul era spre Roma, dar să poposim puţin şi să privim un nobil care bea din vase de sticlă, mănâncă din castroane şi farfurii smălţuite şi pictate, poartă fibule (broşe) care-i prind veşmintele, la modă în lumea romană, care îşi tunde părul şi îşi rade barba (căci briciul nu era o necunoscută la ei).

Şi dacă vrem o imagine a dacului, o putem regăsi fie pe Columna, fie pe Arcul de triumf al lui Constantin cel Mare, departe parcă de aceea a ţăranul român. Nu toţi dacii erau păstori, aş zice, chiar că erau puţini aceştia. Erau meşteşugari, confecţionau podoabe, arme, extrăgeau sare, minereuri feroase, aur, erau cioplitori în lemn, comercianţi, olari şi războinici.

„Dacii trăiesc nedezlipiţi de munţi. De acolo, sub conducerea regelui Cotiso, obişnuiau să coboare şi să pustiască ţinuturile vecine, ori de câte ori Dunărea, îngheţată de ger, îşi unea malurile.” **(Florus, II 28, 18-19)**

Dacii erau temuţi nu doar pentru spiritul războinic, ci pentru armele folosite. O adevărată panoplie, în care remarcăm armele curbe, coifurile, armurile, arcurile. Dintre toate acestea se disting armele curbe cu o tipolgie variată, în genul *sica* sau *falx*. Falxul, cu diferitele sale variante, era o armă cu vârful încovoiat şi cu un mâner de lemn, care putea cu uşurinţă să producă daune însemnate adversarilor.

„(...) cum peonii îşi mişcă armele rotindu-le, cum maceţii îşi învârt lăncile, cum sauromatul îşi întinde ţepuşa cu mişcări circulare şi getul falx-ul şi gelonul arcul şi cum balearicul mânuitor al praştiei.” **(Statius, *Achilleis*, II, p.51)**

„(…) a plecat în război cu soldaţi încercaţi, care dispreţuiau pe parţi, duşmanii noştri şi nu se sinchiseau de loviturile de săgeţi ale acestora după grozavele răni ce le-au fost pricinuite de săbiile încovoiate ale dacilor.” **(Fronto,II, p. 204)**

Imaginea păstorului şi a ţăranului care-şi ară pământul este doar o secvenţă specifică tuturor populaţiilor antichităţii. Geto-dacii, cei care se închină lui Marte, sunt războinicii care au făcut din mânuirea armelor un meşteşug în deplină legătură *cu viaţa de aici şi de dincolo.*

De la *sunt nemuritori* la *se fac nemuritori*

Unul dintre cele mai controversate aspecte ale civilizaţiei dacice ţine de viaţa spirituală şi implicit de ritul şi ritualul funerar, dar mai cu seamă de ceea ce înseamnă: *dispariţia necropolelor.* Lumea geto-dacică folosea, în secolele I a. Chr. – I p. Chr., ritul incineraţiei, la fel ca majoritatea populaţiilor indoeuropene, cu

precizarea că cercetarea arheologică nu a reuşit, cu mici excepţii, să descopere necropole pentru această etapă temporară. De altfel, ritul şi ritualurile funerare indică maniera în care *religia* influenţează credinţa omului despre moarte, inducând o semnificaţie aparte gesticii umane.

Ritul şi ritualul funerar reprezintă cele două componente majore ale sferei funerare şi religioase deopotrivă, fără acestea nu putem reconstitui cadrul mental a ceea ce putem numi credinţa *în viaţa de apoi*. Schimbările majore legate de practicile funerare şi religioase ale geto-dacilor în secolele II a.Chr. – I p. Chr., rămân controversate în condiţiile în care majoritatea specialiştilor văd în dispariţia necropolelor o abatere de la regulile şi tradiţiile funerare ale acestor comunităţi. În plus, izvoarele scrise fac referire la etape istorice diferite de această perioadă.

„(…) înainte de a ajunge la Istru, (Darius) i-a învins mai întâi pe geţii ”athanatizontes” - geţii care se fac nemuritori.”

Discuţia pe marginea traducerii termenului (verbului) grecesc *athanatizo*, permite reinterpretarea unor aspecte legate inclusiv de practicile funerare, în acest caz avem de-a face aşa cum remarcă şi Zoe Petre „cu o practică a unor rituri prin care devii nemuritor.”

„Eu (Socrate) l-am învăţat acolo la oaste, de la un medic trac, unul din ucenicii lui Zalmoxis, despre care se zice că ar practica rituri întru nemurire. Spunea tracul acesta că medicii greci au dreptate să susţină ce-ţi spuneam adineauri (că nu poţi lecui organul bolnav, fără a vindeca trupul întreg). Dar, adăugă el, Zalmoxis, care ne e rege, fiind el şi zeu, spune că, tot aşa cum nu trebuie să încercăm să lecuim ochii fără cap, nici capul fără corpul întreg, tot aşa nici trupul fără de suflet.” **(Platon, *Carmide*, 156d,e)**

Textul revelează un aspect esenţial al problematicii legate de dubletul *corp-suflet*, riturile de nemurire sunt comune dubletului, nemurirea şi riturile de trecere trebuie realizate deopotrivă.

Cumva, la începutul secolului I a. Chr., se produc schimbări majore în ceea ce priveşte credinţele şi practicile magico-religioase. Se remarcă nu doar o *dispariţie* a necropolelor, ci şi o creştere a numărului de edificii dedicate unor divinităţi – sanctuare. Este greu de crezut şi puţin probabil că mai putem asocia toate aceste evenimente cu Zalmoxis, *o divinitate, un profet,* demult dispărut.

Prefacerile care au loc ţin de un fond vechi de credinţe şi practici, dar ele sunt subsumate mai degrabă unui tip de manifestare care nu surprinde contemporaneitatea. Cu alte cuvinte, practica incineraţiei atât de comună lumii greco-romane este specifică şi geto-dacilor. Singura nuanţă este legată de o credinţă în care trecerea dincolo se leagă de instituţia războiului şi de practica unor rituri de trecere – incineraţie, banchet etc. Nu credem că doar războinicii, o aşa numită elită, au parte de această trecere.

Acest *vid* al necropolelor poate îmbrăca mai multe aspecte:

a. amplasarea lor în zone prea puţin expuse cercetării arheologice actuale;

b. depunerea resturilor cinerare în locuri comune – având în vedere că ceremonia de trecere era realizată – incinerare, banchet funerar;

c. păstrarea şi depunerea resturilor cinerare se menţine doar în anumite regiuni, în funcţie de tradiţiile locale;

d. depunerea resturilor cinerare pentru o anumită parte a comunităţii, în locuri vizibile – pe terease înalte, cu scopul menţinerii unei protecţii din partea defuncţilor.

Cercetările de la Ocniţa (jud. Vâlcea) ne fac să credem că nu există un vid de necropole, ci un tip de manifestare diversă, greu de acceptat şi greu de perceput pentru realitatea noastră.

Sub semnul lui Marte se desfăşoară o civilizaţie dacică aparte de lumea greco-romană, dar conectată pe deplin la romanizare. O romanizare care debutează odată cu *întâlnirea* dintre daci şi romani, la sfârşitul secolului II a. Chr. şi continuă până la căderea limesului danubian în faţa slavilor.

Lumea geto-dacică rămâne fascinantă şi din această perspectivă, relatările antice care au ajuns până la noi şi descoperirile arheologice confirmă că suntem cumva într-un *ţinut – trecătoare*.

Notă: *Studiul a fost publicat în volumul *File de istorie românească pe înțelesul tuturor* (coord. Claudiu Neagoe, Constantin Augustus Bărbulescu), Editura Istros a Muzeului Brăilei *Carol I*, Brăila-Pitești, 2019, p. 10-18; Sintagma *ținut trecătoare* este preluată din volumul *Practica nemuririi*. *O lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geți*, Iași, 2004, p. 78, al regretatei profesor și cercetător Zoe Petre.

Referinţe bibliografice

Lucrări generale

*** *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. I, Bucureşti, 1964

*** *Istoria României*, vol. I, Bucureşti, 1960

*** *Enciclopedia Arheologiei şi Istoriei Vechi a României*, Bucureşti, vol. I – 1994; vol. II – 1996; vol. III – 2000;

*** *Istoria românilor,* vol.I, Bucureşti, 2001

ANTONESCU, Dinu, *Introducere în arhitectura dacilor*, Bucureşti, 1984

BARNEA, Alexandru, *La Dobroudja romaine*, Bucureşti, 1991

BERCIU, Dumitru, *Buridava dacică*, Bucureşti, 1981
BĂRBULESCU, Constantin Augustus, *Relaţii daco-romane la Dunărea de Jos (sec. I a. Chr. – I p. Chr.)*, Cluj-Napoca, 2014
BORANGIC, Cătălin, *Dacorum Falces. Armele încovoiate ale dacilor,* Cluj-Napoca, 2015
Idem, *Seniorii războiului în lumea dacică. Elite militare din secolele II a.Chr.-II p.Chr. în spaţiul carpato-dunărean,* Brăila, 2017
CRIȘAN Ion Horațiu, *Ceramica daco-getică*, Bucureşti, 1969
Idem, *Spiritualitatea geto-dacilor: repere istorice*, Bucureşti, 1986
DAICOVICIU, Hadrian, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972
DAN Dana, *Zalmoxis de la Herodot la Mircea Eliade: istorii despre un zeu al pretextului*, Bucureşti, 2008
FLOREA, Gelu, *Ceramica pictată. Artă, meşteşug şi societate în Dacia preromană (sec. I a. Chr. – I p. Chr.)*, Cluj, 1998
Idem, *Dava et Oppidum. Débuts de la genèse urbaine en Europe au deuxième âge du Fer, Académie Roumaine*, Cluj-Napoca, 2011
GLODARIU Ioan, JAROSLAVSCHI, Eugen, *Civilizaţia fierului la daci*, Cluj, 1979
GOSTAR, Nicolae, LICA, Vasile, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Iași, 1984
KOTIGOROŞCO, Vyaceslav, *Centrul sacral al Tisei Superioare în epoca La tene-ului târziu*, Satu-Mare, 2015
PALIGA, Sorin, COMŞA, Alexandra, BORANGIEC, Cătălin, *Tracii. Oameni, Zei, Războaie*, Bucureşti, 2018
PETOLESCU, Constantin, *Dacia şi Imperiul roman, Bucureşti, 2001*
PETRE, Zoe, *Practica nemuririi. O lectură critică a izvoarelor greceşti referitoare la geţi*, Bucureşti, 2005
SÂRBU, Valeriu., FLOREA, Gelu, *Imagine şi imaginar în Dacia preromană*, Brăila, 1997
SÂRBU, Valeriu, *Oameni şi zei în lumea geto-dacilor*, Braşov, 2006

Studii şi articole

BABEŞ, Mircea, *Unitatea şi răspândirea geto-dacilor în lumina documentelor arheologice*, SCIVA, 29, 3, 1979, p. 330-339
Idem, *Descoperirile funerare şi semnificaţia lor în contextul culturii geto-dace clasice*, SCIVA 39, 1988, p. 3-32

Mic dicţionar de termeni

Helespont - numele antic al strâmtorii Dardanele;
Propontida – numele antic al Mării Marmara; înainte de Pont;
Fibulă – podoabă de veşmânt; broşă, a apărut în epoca bronzului şi folosită până în evul mediu, are o tipologie extrem de variată;
Falx – armă dacică cu vârful încovoiat.

Polcovnicul de Muscel (sf. sec. al XVIII-lea – încep. sec. al XIX-lea)

conf. univ. dr. habil. Claudiu NEAGOE
Universitatea din Piteşti

Printre „rânduielile” care s-au instituit la nivel administrativ[1], în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti (1774-1782), s-a numărat şi aceea a combaterii infracţionalităţii şi a asigurării liniştii publice. În această privinţă, din porunca lui Alexandru vodă Ipsilanti s-a înfiinţat, la 16 martie 1779, în fiecare din cele 17 judeţe ale Ţării Româneşti, câte o polcovnicie de judeţ[2]. Astfel, în judeţul Muscel a fost numit polcovnic un anume Vlad Titeanu[3]. Termenul rusesc de *polkovnik* desemna, în armata ţaristă, un grad militar: comandant de regiment (*polk*)[4].

Împreună cu vreo 20 slujitori, recrutaţi dintre „oameni înstrăinaţi”, aşadar nu din rândul localnicilor, polcovnicul de Muscel asigura „paza judeţului de hoţi”[5]. Polcovnicul, deşi aflat sub autoritatea directă a marelui spătar, era în subordinea ispravnicilor de judeţ. El primea o leafă lunară de 20 de taleri, în vreme ce oamenii săi (numiţi generic *neferi*) erau „scutiţi de toate dăjdiile”[6]. La 9 iulie 1781, polcovnic de Muscel era un anume Iordache[7].

Adeseori însă, ispravnicii îi foloseau pe „slujitorii polcovniceşti” şi la alte treburi. Din această cauză, Mihail I Suţu (1783-1786) avea să poruncească, la 20 noiembrie 1783, tuturor ispravnicilor de judeţe să lase pe polcovnicii de judeţ să-şi îndeplinească atribuţiile stabilite iniţial, în vremea lui Alexandru vodă Ipsilanti, altfel spus aceştia să fie numai „pentru treaba hoţilor, de poteră şi de străjuirea judeţului, pentru hoţi, pentru oameni răi şi pentru alte pricini”[8]. Un alt pitac domnesc, datat 8 aprilie 1786, avea să precizeze cât se poate de clar principala atribuţie a polcovnicului de judeţ: „Polcovnicul să se afle pururea, făcându poteră prin judeţ, cu slujitori”[9].

Activitatea polcovnicilor de judeţ, implicit aceea a polcovnicului de Muscel, avea să fie mult mai strict

reglementată la începutul domniei lui Nicolae Mavrogheni (1786-1790). Astfel, printr-o „circulară”, dată la 19 mai 1787, Nicolae vodă Mavrogheni îi ameninţa pe toţi polcovnicii de judeţ cu „punerea în ţeapă”, pentru neîndeplinirea atribuţiilor pe care le aveau[10]. Printr-un pitac din 31 iulie 1787, acelaşi domn le aducea la cunoştinţă polcovnicilor de judeţ faptul că, în permanenţă, acesta avea să le controleze activitatea, „printr-ascunsu”. Aşadar, nişte „spioni” urmau „să inspecteze modul de străjuire a fiecărui polcovnic“[11]. Cei care erau dovediţi că nu-şi făceau datoria aşa cum trebuie aveau să fie traşi în ţeapă la drumul mare, ca să-i vadă tot poporul, de la cel mai mare la cel mai mic.

După reorganizarea corpului pandurilor, în 1809, de către Constantin vodă Ipsilanti, în timpul administraţiei ruseşti (1807-1812), mai mulţi panduri au fost aşezaţi sub autoritatea căpitanilor de judeţ, principala lor obligaţie fiind prinderea hoţilor[12]. Pe lângă leafa lunară, pandurii din judeţe mai primeau 10 parale (iar căpetenia lor 20 de parale) pentru tain (*emiclic*), adică porţie de hrană zilnică. În plus, aceştia aveau dreptul de a-şi însuşi bunurile hoţilor, afară de cele ce trebuiau restituite păgubaşilor[13].

În 1812, la începutul domniei lui Ioan Gheorghe Caragea (1812-1818), atât căpitanul, cât şi polcovnicul din judeţul Muscel au fost subordonaţi lui Petre căpitanul, care fusese numit de Divanul ţării *cârc-serdar* (mare căpitan de jandarmi)[14] în judeţul Muscel, „spre ocrotirea şi liniştea judeţului de către făcătorii de rele”[15].

O poruncă a Divanului domnesc de la Bucureşti, din 6 aprilie 1812, preciza clar faptul că polcovnicii de judeţe, împreună cu poteraşii lor, trebuiau să umble prin sate şi prin oraşe ca „să cerceteze şi să iscodească pentru hoţi şi gazde de hoţi”[16]. Potrivit unui document din 15 iunie 1813, în judeţele Muscel şi Argeş acţiona o poteră compusă din 30 de panduri sub comanda unui polcovnic[17].

La 8 aprilie 1815, polcovnic de Muscel era Stanciu ceauş, a cărui poteră era formată din 15 panduri[18]. Dintr-un pitac domnesc, datat 11 iunie 1815, aflăm că toţi căpitanii şi polcovnicii de potere din cele 12 judeţe din Muntenia trebuiau să colaboreze cu Vasile căpitan, trimis de la Bucureşti cu 7 panduri, pentru „isgonirea şi desrădăcinarea hoţilor şi făcătorilor de rele”[19].

Ultimii polcovnici de panduri din judeţul Muscel, atestaţi înainte de 8 aprilie 1821[20], au fost Gheorghe porucinic (rus. *porucik* = locotenent)[21], Costache praporcic (rus. *praporşcik* = sublocotenent)[22], amândoi credincioşi slugerului Tudor Vladimirescu[23].

Note:

[1]Vezi pe larg, la Claudiu Neagoe, „Din vremea lui Alexandru vodă Ipsilanti (1774-1782)”, în volumul: *Modele culturale şi realităţi cotidiene în societatea românească (secolele XV-XIX)*, coord. Claudiu Neagoe, Bucureşti, Editura Ars Docendi, 2009, p. 191-193.

[2]V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1774-1786, tom. I, Bucureşti, 1891, p. 38.

[3]*Ibidem*, p. 43.

[4]Rodica Sin, *Dicţionar de termeni socio-profesionali şi politico-militari din cronici (sec. XVI-XVIII)*, Buzău, Editgraph, 2009, p. 326.

[5]*Acte judiciare din Ţara Românească, 1775-1781*, ediţie întocmită de Gheorghe Cronţ, Alexandru Constantinescu, Anicuţa Popescu, Theodora Rădulescu, Constantin Tegăneanu, Bucureşti, Editura R.S.R., 1973, doc. 705, p. 763.

[6]V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1774-1786, tom. I, p. 43.

[7]*Acte judiciare din Ţara Românească, 1775-1781*, doc. 900, p. 966.

[8]V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1774-1786, tom. I, p. 321.

Pandur, începutul secolului al XIX-lea. Acuarelă cu monograma D. W. (sursa: *The Romanian World in Images, XV-XIX centuries*, interactiv CD-ROM, NOI Media Print, Bucureşti)

Doi dorobanţi şi un pandur, prima jumătate a secolului al XIX-lea. Litografie de Ferogio după desenul lui Michel Bouquet (sursa: *The Romanian World in Images, XV-XIX centuries*, interactiv CD-ROM, NOI Media Print, Bucureşti)

[9] *Ibidem*. p. 357.

[10] V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1786-1800, tom. III, Bucureşti, 1892, p. 38.

[11] *Ibidem*.

[12] V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1800-1830, tom. IX, Bucureşti, 1896, p. 284.

[13] *Ibidem*.

[14] Lazăr Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, vol. II: Vocabularul, Bucureşti, 1900, p. 89.

[15] V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1800-1830, tom. IX, p. 310.

[16] *Ibidem*, p. 322.

[17] *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I: *Documente Interne*, redactor responsabil Andrei Oţetea, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1959, doc. 33, p. 73.

[18] *Ibidem*, doc. 55, p. 95.

[19] V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom. X, Partea A, Bucureşti, 1900, p. 535.

[20] Aşa după cum bine se ştie, la data de 5 aprilie 1821, Tudor Vladimirescu a cerut mitropolitului şi marelui vistier să fie chemaţi la Bucureşti toţi polcovnicii şi căpitanii de judeţe cu oamenii lor „într-armaţi bine şi cu merinde pentru 20 de zile"; *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. II: *Documente interne*, redactor responsabil Andrei Oţetea, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R, 1959, doc. 18, p. 34.

[21] Rodica Sin, *op. cit.*, p. 329; vezi şi la Marin Bucă, *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme*, Bucureşti, Editura Vox Cart, 2008, p. 197

[22] *Ibidem*, p.

[23] Ioan Neacşu, *Oastea pandurilor*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bârda, Editura „Cuget Românesc", 2017, p. 84 şi 100.

Protopopul piteștean Costandin Brădeanu (1798-1862)

drd. Octavian DĂRMĂNESCU

Continuăm panoplia figurilor de vechi intelectuali piteșteni cu cea a proiestosului de la biserica „Buna Vestire" - Greci, Costandin Pătru Brădeanu (Boerescu) (n. 1798 - m. 1862; protopop, duhovnic, iconom, sachelarie, castrisie). Era originar, foarte probabil, din Bradu, sat limitrof Piteștilor, o perioadă în județele Teleorman și Olt. Așa cum mărturisește în 1855 noilor epitropi de la „Greci" că „sânt peste treizeci de ani de

când slujesc atât preoțește cum și îngrijitor și chivernisitor la această sf. biserică"[1], am putea prezuma venirea lui aici ca preot în perioada 1820-1825. Însă catagrafia din 1824-1825 nu îl menționează nici măcar ca dascăl. Așadar, o putem propune oricând, dar nu înainte de 1826. Proiestos și epitrop aici deja în 1828, când este evocat alături de parohul bisericii vecine pe o hotărnicie a unei moșii comune:

„preotul popa Costandin dă la biserica Greci din oraș Pitești"[2]. Încă din 1830, începe un pomelnic intern, pe care-l va oficializa în 1837, păstrat și astăzi – un manuscris destul de prețios, cu toate că cvasi-subiectiv, în sensul că nu trece preoții dinaintea lui, pe care cu siguranță îi cunoscuse, catagrafiați oficial în 1824. În 1831, popa Costantin de la „Greci" lasă o însemnare despre o epidemie de holeră. El este catagrafiat tot în acest an în recensământul minimal de aici cu „popa Costandin duhovnicu" („mahalaua ot Androne brutaru")[3] – în catagrafia generală din 1838, are următoarele semnalmente: „Costandin Pătru, rumân, însurat, 36 de ani; rangul, castrisie, protopop; 6 pogoane de porumb, 200 de pruni și 10 pomi; Catrina, soțiia, 30 de ani; băeți: Dumitru (13 ani), Ilie (10 ani), Nicolaie (4 ani); fete: Tinca (6 ani), Marghioala (3 ani) și Joița (4 luni); rude: Pătru Ani, rumân, văduv, 75 de ani, ertat cu cărțile stăpânirii (și) Pandele fii-său (19 ani), țârcovnic; slugi: Gheorghe al Murgoi (16 ani) și Mariia slujnica (28 de ani)"[4]. „Pătru", „rudă" în vârstă de 75 de ani, este chiar tatăl lui[5]. Acesta, la rându-i, mai are un fiu târziu, țârcovnicul Pandele, viitorul preot de aici, „Pandele sin Petre Boerescu"[6] – de aici și pretenția noastră în a-l numi și pe fratele lui, Constantin Brădeanu, Boerescu, nume cu care, din cercetările noastre, nu a semnat niciodată, delimitându-se ostinat să se numească „Brădeanu". Cei doi frați, Constantin și Pandele, mai aveau o soră, Teodora sin Petre Boerescu, care vine și ea în legătură cu biserica Greci[7]. Semnează în primele mitricale din 1832 cu rangul de duhovnic: „popa Costandin duhovnicu ot b(iserica) Greci"[8]. Tot în acest an, Dumitru Popescu, „sin protopopu Costandin", în vârstă de 16 ani și jumătate, este tocmit cântăreț la biserica vecină, „Sf. Ioan"[9]. Este traversat, alături de popa Radu, de catagrafia episcopiei Argeș de la 1833[10]. În 1834, semnează din nou cu rangul de „castrisie"[11]. În 1837, în calitate de protopop, scrie un pomelnic al bisericii „Greci". Aflăm că popa Gheorghe de aici este chiar cumnatul lui. Nu credem că era protopop de Pitești, instituția fiind condusă preponderent în acea perioadă de către iereii de la „Sf. Gheorghe" - Domnesc. Avem însă următorii protopopi identici onomastic în județul Argeș: Constantin (de Argeș și Loviște, 1842-1852, 1866), Constantin (de Gălești, 1845-1846, și de Gălești-Cotmeana, 1846-1852), Constantin (de Topolog, 1845, de Gălești-Cotmeana-Topolog, 1851), Constantin Brădeanu (de Olt și Topolog, 1851-1858)[12].

În 1837, pe 15 august, ca protopop, își îngroapă fiica, Maria, la „Greci"[13]. În 1838, are un nou coleg, Gheorghe[14], chiar cumnatul său[15] căruia, credem, îi mijlocește venirea aici – aceeași situație, un cleric Gheorghe cumnat cu colegul său, protopop, la biserica domnească, unde slujea protopopul Gheorghe Coculescu. În 1843, are deja rangul de *sachelarie*, deoarece în 16 ianuarie 1844 se semnează deja cu el[16]. Tot acum „protopopul Costandin sachelarie cu Ecaterina fiica sfinții sale" cunună pe „Nicolae botezatul, croitor" cu „Ana sin popa Din, văduvă din Gălești"[17]. În ianuarie 1845, își botează un fiu, Ioan. Soția lui este Ecaterina sin Anastasie[18]. Luna următoare, Dimitrie, un alt fiu al lui, botează ca naș pe nepotul de fiică al protopopului Atanasie, parohul bisericii vecine, Maica Precista[19]. Tot în acest an, tot aici, Maria (a doua fiică cu acest nume, căci prima îi murise), botează copilul unui plugar din Izvoranii de peste râu, județul Muscel[20]. În 1846 protopopul Constantin din Pitești intră în litigiu cu locuitorii din Valea Mare și Colibași, limitrofi Piteștiului, în privința unor pretenții funciare[21]. Tot în acest an, Maria, fiica lui, botează un copil al unor robi ai mănăstirii Cozia. Peste câteva luni, Ilie, alt fiu al lui, botează un copil al unor plugari din satul Prundu[22]. Tot acum, „Dimitrie sin

protopopu Dimtrie, orașu Curtea de Argeș" se căsătorește cu „Ecaterina sin protopopu Costandin sachelarie", nași fiind „dumnealui sărdar Dimitrie Drăgoescu cu Domnica (sin) paharnic Drugănescu"[23]. Tot în 1846, fiul lui, Dimitrie Brădeanu, căsătorit cu Eleana, fiica lui Petcu tabacu, își botează copilul, Parascheva, nașă fiind chiar bunica, „dumneaiei jupâneasa Parascheva, soția dumnealui Petcu tabacu"[24]. În 1847, ca protopop al plășilor Gălesești și Cotmeana cere voie să meargă la băi în Austria[25]. Tot acum „dumnealui Dimitrie Brădeanu sin protopopul Costandin sachelarie", se căsătorește cu „Ileana sin Petcu Gheorghiu tabacu", naș fiind „dumnealui pitar Bogdan Mihail cu Chiriaca, soția dumisale dintr-acest oraș Pitești"[26]. Tot în 1847, Din Gagiu din Găvana, limitrof Piteștiului, dator protopopului Costandin sachelarie cu 46 de lei, se obligă să-i restituie în 15 zile[27]. În 1848, intră în conflict cu niște săteni pentru niște cărți[28], apoi, pentru un loc, cu Anica, fata protopopului Atanasie, parohul vecin, de la Precista din Coastă[29]. Tot acum, mai precis vara – pe 28 august, după zece zile de la marele incendiu care a devastat centrul vechiului Pitești –, Ecaterina, fiica lui, soția „dumnealui profesor Dimitrie sin protopop Dimitrie" își botează un fiu, Mihail, naș fiind chiar bunicul, protopopul Costandin[30].

În 1849, mitropolia impune episcopiei Argeș să îl someze pe Constantin, protopopul din Pitești, să meargă la București, într-un proces cu Leibu Ovidiu[31]. Tot acum, Dimitrie Protopopescu împreună cu Maria, soția lui, cunună o pereche de tineri[32]. La rându-i, noul lui copil, Costandin, este botezat la biserica domnească „Sf. Gheorghe", de către Maria sin Bogdan Mihail[33]. Tot numele de *Costandin* este impus și în 1850 de către acest Dimitrie Protopopescu la biserica „Precista din Coastă", când botează un alt copil de mahalagiu[34]. În 1851, fiica lui, Ecaterina, căsătorită cu „Dimitrie protopop Dimitrie, profesor", își botează la „Greci" un copil, Ioan, naș fiind tot fiul protopopului Brădeanu, Ilie[35]. Același Ilie botează în anul următor fiul unui argintar din oraș[36] și cunună (împreună cu Maria, sora lui) două cupluri: pe „Ioani sin preotu Pană, junile, dascăl" cu „Marița fata sin Spiridon calpacciu"[37] și pe „Sandu văduvu sin Ivan săraru, plugar din satu Ciumești" cu „Rada văduva sin Costadin Arsenescu, satu Colibași, din Muscel"[38]. Tot în 1851, se află în conflict cu familia Beștelei, ctitoră la biserica „Sf. Treime", foarte probabil pe moșia de la Bradu, limitrofă Piteștiului, a acesteia din urmă. Mai mult, un localnic brădean îl reclamă pe Tache, fiul protopopului, prima dată întâlnit aici (în catagrafia orașului din 1838 nu figura, deci ar fi trebuit să aibă acum cel mult 14 ani), că a încercat să îl determine să mintă în privința vârstei lui Constantin Beștelei[39]. În 1852, protopopul Brădeanu avea vizitiu și robi[40]. În 1853, protopopul botează copilul preotului Tănase, brutar[41]. Tot în 1853, fiica lui, Maria, se căsătorește la biserica vecină, „Sf. Nicolae", cu Dimitrie Simionescu băcanul[42]. În 1854, Nicolae, fiul protopopului, botează copilul preotului Ioan sin popa Pană[43]. Tot în acest an „protopopu Costandin iconomu cu Ileana nora sfinții sale" cunună un negustor cu o văduvă[44] și fiul lui, Taiche, cu soția lui, Elena, împreună cu Petcu tabacu, cunună la biserica „Sf. Nicolae"[45].

Este anul în care protopopul este scos din epitropie, această situație generând un conflict surd între el și noii epitropi, care se va atenua abia peste câțiva ani. În 1855 botează copilul uneia dintre roabele sale[46], iar fiul său, Costandin, copilul unui orășean[47]. În primăvara acestui an este „încă bolnav" și nu se poate prezenta în pretoriul Maghistratului Pitești în conflictul cu epitropia „Greci"[48]. Tot acum, o reglare de tovărășie a doi negustori piteșteni, dintre care unul este Dimitrie Brădeanu – foarte probabil rudă, chiar fiul!, epitrop la biserica vecină, "Precista Veche" și consilier la primărie, arendaș la Băiculești, răposat în 1859[49]–, din care aflăm că protopopul Brădeanu ținea (ținuse) han în Pitești[50]. Tot în acest an, Nicolae, fiul lui, botează o pruncă găsită la biserică[51]. Tot acum protopopul se plânge Maghistratului că epitropia „Greci" are să-i dea 320 de lei pe „un tacâm de Minee de la sf. episcopie ", banii pe niște candele de argint, cu totul 600[52]. Mai vrea 285 lei „rămășiță din facerea candelelor celor mari, ce am făcut eară", bani pe care i-a imputat mereu noii epitropii, dar „m-au prelungit cu azi și mâine"[53]. Adresându-se Maghistratului, epitropia deconstruiește punctual pretențiile protopopului: 1. nu au primit nicio candelă și nicio carte; 2. biserica nu e devălmașă cu protopopul pe averile ei din care el vrea salariu. Nu i se poate da, pentru că nu este activ acolo, pentru că „Greci" este o parohie mică și pentru că biserica și chiliile trebuiesc reparate[54].

În 1856, Maria, fiica lui, căsătorită cu băcanul D. Simionescu – din ei va descinde în perioada interbelică avocatul T. Simionescu, prefect de Argeș – își botează două gemene, nașă fiindu-le chiar bunica, „protopopeasa Ecaterina Brădeanca"[55], care, de altfel, tot în acest an va mai boteza copilul pitarului C. Botea, „suptadministrator"[56]. Amândoi, protopopul împreună cu soția lui, vor cununa pe Alecu Corcoveanu, actor craiovean, cu „Ecaterina sin pitar Răducanu Bucșenescu"[57]. Tot în 1856 fiul lui, Ilie, se căsătorește la „Greci" cu „Maria sin Nicolae Arsenescu, satu Rumânești, jud. Mușcelu"[58]. Tot acum Nicolae, fiul protopopului, botează un alt copil al popii Ioan sin popa Pană[59]. Tot în acest an, aflăm că tăierile ilegale de lemne de pe moșia Băiculești fuseseră consimțite încă de pe timpul epitropiei „protopopului Tache"[60]. Tot acum episcopul Climent,

repetând ordonanța Departamentului Credinței, silește epitropia de la „Greci" să-i plătească salariu protopopului Brădeanu „pentru slujba ce jertfește ca preot și duhovnic al enorii"[61]. Tot în acest an, dar și în cel următor, plătește Ancăi, soția lui Pătrașcu din Mozacu, o dobândă pentru niște bani aflați sub epitropia lui[62].

La începutul anului 1857 soția protopopului, „protopopo(a)ia Ecaterina sin Mihai Brădeanu", moare[63]. Tot acum Maria, fiica lui, botează un alt copil al lui Ștefan, fiul argintarului Avram[64]. Tot acum Ioan, fiul protopopului, botează copilul unui rob al casei și altul, al unui tâmplar, Naum Topuz – va lucra la biserica domnească de aici peste câteva decenii câteva piese de mobilier[65]. Tot în 1857, la biserica Mavrodolu, își botează copilul un „Manole sin popa Brădeanu din sat Prunt", foarte probabil un fiu mai mare al protopopului[66]. Tot în 1857, Consiliul Municipal al orașului îi dă voie protopopului să refacă chiliile de la „Greci"[67]. În toți acești ani, el arendează moșiile Băiculești și Izvorani, probabil din cauza neseriozității celorlalți arendași – nu rămâne nici el fără conflicte cu epitropia în privința scadențelor la care era mereu supus. În iarna anului 1857, pune meșteri fără să întrebe epitropia și începe să ridice 2 odăi, vizavi de biserică, cu promisiunea că le va dona instituției. Epitropia se plânge Primăriei, dar aceasta îi dă autorizație[68]. În vara anului 1858, „sf(inția) sa protopopu C. Brădeanu cu fiica sa Maria" cunună religios pe „Dimitrie sin logofăt Costache măcelaru, boer de neam"[69]. Tot acum protopopul vinde un loc la cărămidărie, în apropierea râului Argeș[70] și ia în arendă moșia Izvorani pe 5 ani, cu 610 lei anual[71]. În 1859, protopopul botează un copil[72] iar fiica lui, Maria, își botează, la rândul ei, copilul, naș fiind moșierul Atanasie sin Ioan[73]. Tot acum, „Dimitru Brădeanu sin protopopu Costandin, nepus la capitație" moare[74] (în 1846 murea un mahalagiu identic onomastic, și anume „Dimitrie sin protopopu Dinu", înmormântat la „Sf. Ioan"[75]). Tot în 1859, protopopul se împrumută 30 de galbeni de la Gheorghe Papadopol[76].

În 1860, protopopul Constantin botează un alt copil al tâmplarului Naum Topuz[77]. În primăvara acestui an, protopopul Constantin Brădenu încearcă să revină în funcția de paroh „în locul demisionatului preot Pantel", dar Primăria îl respinge, pe motiv că: 1. alegerea se face în pretoriul Primăriei numai cu enoriașii din acea mahala, nu din altele, cum se vede din iscăliturile pe care le strânsese; 2. protopopul este dator bisericii cu 2240 lei pe trei ani pentru moșiile Băiculești și Izvorani și de aceea nu se pot încheia socotelile foștilor epitropi[78]. Oricum, ministrul Cultelor, Nicolae Andronescu, scrie epitropiei că este informat „în ce cualitate numitul ecs-protopop se amestecă în afaceri de ale biserici în cât să aducă desgust epitropilor să fie siliți a dimisiona"[79]. În 1861, Maria, fiica lui, botează de urgență gemenii Mihail și Ecaterina, dar aceștia mor imediat[80]. Tot în 1861, un Ilie Brădeanu, băcan din mahalaua Galbenă (probabil fiul protopopului), își botează un copil, naș fiind lipscanul Ghiță Mălurescu.

În data de 7 august 1862, protopopul Costandin Brădeanu moare în vârstă de 64 de ani, prohodit de colegul său, popa Neagu, și îngropat la „Greci"[81]. Pe un *Chiriacodromion* din 1839, aflat mai demult în inventarul bisericii domnești din Pitești, cineva scria: „1862 august 6 pe la 3½ ore noaptea a răposat socrumieu, protopopul Costandin Brădeanu din Pitești"[82]. A scris un acatist al Sfintei Filofteia revăzut de Anton Pann și tipărit mai târziu în *Ceasolvul mare* editat de Sf. Sinod la București, în 1887 și în 1896[83]. În toamna aceluiași an se întocmește o catagrafie a „rămasurilor"[84], pentru ca în primăvara următorului an, Al. Atanasie, epitropul casei răposatului protopop, să-i „răspundă" lui Zamfir Costandin o datorie de 30 de galbeni pe care îi avea de primit de la protopop[85]. În 1872, un anume G. Brădeanu (protopopul nu a avut vreun fiu Gheorghe, dar, foarte posibil, acest Gheorghe este o rudă apropiată) ipotechează casele și locul lor din Ulița Boierească (acolo, credem, a stat și fostul protopop) pentru o stingere a datoriei față de N. Nanoescu, primar al Piteștiului[86]. O fotografie a unui vechi tablou reprezentânu-l pe protopop a fost păstrată de către strănepotul lui, T. Simionescu, prefect de Argeș în perioada interbelică și se află și azi în arhiva bisericii. Potrivit însemnării din ziua de Paști a anului 1931, de pe verso, protopopul piteștean Constantin Brădeanu a fost îngropat lângă biserică, mormântul lui, cu anii, fiind călcat în picioare.

Note:

1Arhiva bisericii ”Buna Vestire”-Greci din Pitești (în continuare, „Arhiva... Greci"), Dos. 1(1854-1859), f. 76.

2Arhiva bisericii ”Precista din Coastă” din Pitești, Dosar cu acte vechi, foaie volantă.

3S.J.A.A.N., Fond Primăria Pitești, Dos. 1/ 1831, f. 6 și, respectiv, f. 18.

4Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838* (în continuare, *Orașul Pitești...*), Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011, pp. 87-88.

5Arhiva... Greci, „Pomelnic,1872", f. 1. La rubrica „Morți", după numele lui și al preotesei Ecaterina (în 1872 era deja decedat), părinții lui: Pătru și Zamfira, aceiași ca ai fratelui său, preotul Pandele Boerescu (f. 9).

6Arhiva ... Greci, „Pomelnic, 1837", f. 20.

7S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia ”Buna Vestire-Greci”, Pitești, Dos 27/1859, (Botezați), f. 1. Teodora sin Petre Boerescu, bunică, botează copilul fetei ei, Ecaterina sin Gheorghe preotul.

8S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia ”Buna Vestire-Greci”, Pitești, Dos 1/1832, „Botezați", f. 3.

9Marin M. Braniște , *Însemnări* …, p. 204.

[10]Marin M. Branişte, Ilie Diaconescu, *Catagrafia preoţilor din judeţul Argeş la 1833* (în continuare, *Catagrafia...1833*) în „M.O.", anul XIII, nr. 5-6, 1961, p. 398.
[11]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 1/1834, f. 1.
[12]Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului, 1793-1949*, Piteşti, 2005, p. 167.
[13]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 9/1838, Morţi, f. 1.
[14]*Ibidem*.
[15]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 27/1859, (Botezaţi), f. 1. Teodora sin Petre Boerescu, bunică, botează copilul fetei ei, Ecaterina sin Gheorghe preotul.
[16]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 12/1844, (Morţi) f.1 .
[17]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 12/1844, (Cununaţi)f. 2.
[18]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 13/1845, (Botezaţi), f. 1.
[19]*Ibidem*.
[20]*Ibidem*, f. 3.
[21]S.J.A.A.N., Fond Episcopia Argeş, Dos. 36/ 1846.
[22]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 14/1846, (Botezaţi), f. 3.
[23]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 14/1846, (Cununaţi), f. 3.
[24]*Ibidem*, f. 3.
[25]S.J.A.A.N., Fond Episcopia Argeş, Dos. 92/ 1847.
[26]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 15/1847, (Cununaţi), f. 1.
[27]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XVIII, doc. 74.
[28]S.J.A.A.N., Fond Episcopia Argeş, Dos. 5/ 1848.
[29]S.J.A.A.N., Fond Episcopia Argeş, Dos. 34/ 1848.
[30]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 16/1848, (Cununaţi), f. 1.
[31]S.J.A.A.N., Fond Episcopia Argeş, Dos. 115/ 1849.
[32]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 17/1849, (Cununaţi), f. 1.
[33]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia "Sf. Gheorghe, Piteşti", Dos. 6/1849, Cununaţi, f. 1.
[34]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia "Precista din Coastă", Dos. 7/1850, Botezaţi, f. 1.
[35]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 19/1851, (Botezaţi), f. 1.
[36]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 20/1852, (Botezaţi), f. 1.
[37]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 20/1852, (Cununaţi), f. 2.
[38]*Ibidem*, f. 2.
[39]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XLIV, doc. 44.
[40]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 20/1852, (Botezaţi), f. 4.
[41]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 21/1853, (Botezaţi), f. 1.
[42]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Sf. Nicolae", Piteşti, Dos 20/1853, (Cununaţi), f. 1.
[43]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 22/1854, (Botezaţi), f. 1.
[44]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 22/1854, (Cununaţi), f. 1.
[45]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Sf. Nicolae", Piteşti, Dos 21/1854, (Cununaţi), f. 2.
[46]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 23/1855, (Botezaţi), f. 1.
[47]*Ibidem*, f. 2.
[48]Arhiva… Greci, Dos.1 (1854-1859), f. 34.
[49]Arhiva… Greci, Dos. 2 (1859), f. 63.
[50]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XLIX, doc. 98.
[51]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 24/1856, (Botezaţi), f. 1.
[52]Arhiva… Greci, Dosarul 1 (1854-1859), f. 93.
[53]*Ibidem*, f. 134.
[54]*Ibidem*, f. 135.
[55]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 24/1856, (Botezaţi), f. 2.
[56]*Ibidem*, f. 3.
[57]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 24/1856, (Cununaţi), f. 1.
[58]*Ibidem*, f. 1.
[59]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 24/1856, (Botezaţi), f. 3.
[60]Arhiva… Greci, Dosarul 1 (1854-1859), f. 115.
[61]*Ibidem*, f. 167.
[62]S.J.A.A.N., Col. Doc. ist., P. XLVI, doc. 146 şi, respectiv, doc. 150.
[63]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 25/1857, (Morţi), f. 1.
[64]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 25/1857, (Botezaţi), f. 1.
[65]*Ibidem*, f. 1.
[66]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Precista Nouă - Mavrodolu", Piteşti, Dos 24/1857, (Botezaţi), f. 1.
[67]Arhiva… Greci, Dosarul 1 (1854-1859), f. 292.
[68]*Ibidem*, f. 348-f. 349 şi, respectiv, f. 363.
[69]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 26/1858, (Cununaţi), f. 1.
[70]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XII, doc. 39.
[71]Arhiva… Greci, Dosarul 1 (1854-1859), f. 369.
[72]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 27/1859, (Botezaţi), f. 1.
[73]*Ibidem*, f. 1.
[74]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 27/1859, (Morţi), f. 1.
[75]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Sf. Ioan", Piteşti, Dos 12/1846, (Morţi), f. 1.
[76]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XXV, doc. 48.
[77]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 28/1860, (Botezaţi), f. 1.
[78]Arhiva... domneşti Greci, Dos. 3 (1859-1861), f. 26.
[79]*Ibidem*, f. 49.
[80]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 29/1861, (Botezaţi), f. 1.
[81]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia "Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos 30/1862, (Morţi), f. 1.
[82]Marin M. Branişte, *Însemnări...* p. 199.
[83]*Ibidem*, nota 16, p. 199.
[84]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XXV, doc. 39.
[85]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XXV, doc. 48.
[86]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XXVIII, doc. 24.

Despre Anica Engel și donația ei pentru orașul Pitești

Aurel RADU
Inspector superior în cadrul Serviciului Județean Argeș al Arhivelor Naționale

Anica Engel donează orașului Pitești, în anul 1852, un teren (dumbravă) de trei hectare pe malul stâng al Râului Argeș, „la capul podului de peste Apa Argeşului”, pentru a se înființa o grădină publică, prima de acest fel din oraş, în care piteștenii să-și petreacă timpul liber. Prin acest gest mărinimos, donatoarea dorea să-și creeze un „nume memorabil ca româncă”, ca primă fondatoare.

Magistratul orașului acceptă donația și se obligă să înființeze o șosea de acces și alei pentru promenada orășenilor, în prima Grădină Publică a orașului. Grădina Publică ia ființă, însă, la scurt timp, podul peste râu este desființat, fiind construit altul în amonte, astfel încât accesul doritorilor de promenadă devine imposibil. Mai mult, Grădina Publică este inundată de apele revărsate ale râului Argeș, întrucât cursul râului nu era sistematizat, mai ales în apropierea orașului. Grădina Publică de peste râu, fiind depărtată de centrul orașului, este lăsată în neîngrijire și devine „ceair de cai”, spre nemulțumirea donatoarei, care cheamă municipalitatea în instanță pentru anularea donației.

Prin sentința din anul 1860, redată integral mai jos, se constată valabilitatea actului de donație și se acordă administrației urbane dreptul de a vinde la licitație publică terenul de peste râu, iar banii să fie folosiți pentru a cumpăra de îndată un teren mai bine situat pentru înființarea altei Grădini Publice. În respect față de bunăvoința arătată de donatoare, instanța obligă municipalitatea ca viitoarea Grădină Publică a orașului să poarte numele acesteia.

Grădina Publică din centrul orașului, de care ne putem bucura și în prezent, ia ființă spre sfârșitul anului 1869, fiind botezată Carol I, în cinstea principelui străin care conducea destinul tânărului stat român, administrația urbană uitând complet de obligația legală de a cinsti memoria primei fondatoare.

Despre Anica Engel nu se mai cunosc multe informații în prezent, însă în prima jumătate a secolului al XIX-lea ea era o persoană bine-cunoscută în lumea boierească. Anica Engel era fiica stolnicului Nicolae Gigurtu, fiind cunoscută pentru frumusețea ei, potențată de o zestre formată din numeroși robi țigani, dar și de proprietăți funciare în județele Argeș și Olt.

În documentele epocii, este menționată cu titulatura *polcovniceasa Anica Engel* sau chiar *Enghel*, în funcție de cum a fost făcută transcrierea din scrierea chirilică. Din cauza unei transcrieri greșite a unui document scris cu litere chirilice unii autori au menționat că este născută cu numele de fată Ungurelu sau chiar Ungureanu[1].

În fapt, primul soț al Anicăi Gigurtu a fost un boier din neamul Beldiman, care își luase numele Ungurelu de la una din moșiile sale mai importante. Au avut împreună câțiva copii, însă niciunul nu a supraviețuit primei copilării. După câțiva ani de căsătorie, boierul Ungurelu se stinge din viață, lăsându-i o moștenire impresionantă formată din numeroase moșii.

În anul 1821, se recăsătorește cu ofițerul rus (cu origini germane) Iuliu Engel, mort în jurul anului 1850, la Pitești[2]. Ajunsă din nou văduvă și fără urmași direcți, nu se mai recăsătorește, căci își dedică viața pentru ajutorarea nepoatelor mai puțin înstărite și pentru unele acte filantropice.

Ea a fost doamnă de onoare a domnițelor Bibescu și Știrbei și se pare că a călătorit mult în Europa, de unde este posibil să fi îmbrățișat ideea înnoitoare privind înființarea unei Grădini Publice la Pitești.

Este prezentată alături de soţul ei, generalul Engel, în eseul *Pseudokynegeticos* al lui Alexandru Odobescu[3], menționată în amintirile colonelului Lăcusteanu[4] și portretizată în detalii intime în memoriile nepoatei sale Olga Gigurtu[5], în care este descrisă ca fiind o „femeie sfântă ce nu făcuse decât bine în viața ei”[6].

Se stinge din viață la o vârstă înaintată (82 ani), fiind înmormântată în satul Ohaba din județul Gorj, în cripta familiei Săvoiu, „sus pe dealul Borăscului”[7].

1.
Principatele Unite România şi Moldova
Judecătoria judeţului Argeş
Nr. 67
Dosar 57/1858

Dumneaei Anica Enghel din oraşul Piteşti prin petiţia din 3 martie anul curent, înregistrată la nr. 1.762 a cerut în judecată pe Onorb. Consiliu Municipal din acest oraş, sub cuvânt că în anul 1852 pentru ca să-şi păstreze un nume memorabil ca româncă şi ca să facă o petrecere publică orăşenilor piteşteni, a dăruit în folosul oraşului 5.6 pogoane loc din dumbrava dumisale de la capul podului de peste Apa Argeşului, şi

că Consiliul Municipal ne mai urmând scopului pentru care s-a făcut această donaţie, întrebuinţează locul sus numit pentru ceair de cai şi altele asemenea, cerere drept aceea făcând că pe câtă vreme nu se respectă legătura cu care s-a făcut donaţia, să se desfiinţeze tranzacţia urmată, rămânând locul în libera dumneaei posesie ca şi mai înainte.

După sorocirile făcute s-a înfăţişat astăzi reclamanta prin procurator dumnealui Ioan Borănescu rânduit cu procura legalizată de Poliţia locală la nr. 922 anul curent, iar Consiliul Municipal prin doi din membrii săi dl. Nicolae Coculescu şi dl. Gheorghe Papadopol.

Intrând judecata în cercetarea pricinii, Consiliul Municipal a declarat pe de o parte că el nu se abate nicicum din legatul actului de donaţie, dar că podul care slujea de trecere la acel loc de grădină desfiinţându-se, şi Apa Argeşului făcând la fiecare plinire însemnate stricăciuni şi vătămare lucrărilor începute de Consiliu şi chiar locului pe care urma să se înfiinţeze Grădina, Consiliul s-a găsit nevoit a supune toate aceste împrejurări la cunoştinţa d-lui Ministru respectiv, care prin ordinul cu nr. 1.586 anul 1859 încuviinţează ca să se vândă acest loc sau să se facă schimb cu altul, ca tot să se înfiinţeze Grădina, spre sfârşitul căreia s-a făcut donaţia de care se vorbeşte mai sus, iar pe de alta au dat de s-au văzut următoarele acte.

1852. Înscris subiscălit de Dumneaei Anica Enghel şi cuprinzător că pentru trebuinţa sau lipsa ce are oraşul Piteşti de o Grădină Publică, şi pentru osebita consideraţie ce are către orăşenii piteşteni, dăruieşte oraşului 5 pogoane loc (pogoane mari) din dumbrava de peste Apa Argeşului ce cade din jos de podul cel mare, în lăţime din malul Argeşului spre răsărit până în drumuleţul ce merge la luncă pe marginea dumbrăvii, iar în lungime din linia celor din frunte copaci despre pod în jos prin deşistea dumbrăvii până unde se va împlini numărul de 5 pogoane, cu drept ca pe locul cel sterp din faţa dumbrăvii să fie slobod oraşul oricând va vrea şi va putea să îmbunătăţească drumul ce merge la locul de Grădină, cu şosea, alei şi celelalte, pentru înlesnirea plimbării şi potrivirea locului, ce din pricina nisipului este în neorânduială. Adeverit fiind acest act şi de Tribunalul Muşcel în anul 1853 la nr. 8.

1859 martie 20. Ordinul sub nr. 1.586 al d-lui Ministru din Untru[8] către Consiliul Municipal de aici cuprinzător că de vreme ce nu mai stă mijloc a se întrebuinţa locul dăruit de Dumneaei A. Enghel la destinaţia sa de Grădină Publică din cauza desfiinţării mai cu seamă a podului cel vechi ce a fost peste Apa Argeşului. Apoi spre a se putea îndeplini scopul donatoarei, Consiliul să găsească cât mai nezăbovit un alt loc favorabil pentru Grădină Publică şi/sau să se facă schimb cu cel dăruit de D-na Enghel sau să se cumpere cu preţul ce ar rezulta din vânzarea cu licitaţie a celui dăruit de D-na Enghel.

Dl. Borănescu observă că pe câtă vreme Grădina nu se poate înfiinţa pe chiar locul dăruit, apoi dumnealui în urmare de lege stăruieşte a se desfiinţa donaţia, neîncuviinţându-se nicicum vânzarea ce voieşte a face acelui loc Onorb. Consiliu Municipal.

Membrii Consiliului răspunseră că scopul donatoarei precum se vede n-a fost altul decât a avea oraşul o Grădină Publică şi Dumneaei a păstra un nume memorabil ca prima fondatoare, şi că pe câtă vreme amândouă aceste condiţii se împlinesc şi se păzesc cu exactitate, nu înţeleg pentru care cuvânt ar cere desfiinţarea donaţiei, când mai cu seamă neînfiinţarea Grădinii pe chiar locul dăruit nu provine din rea voinţă a Consiliului ci dintr-o împrejurare cu totul neatârnată de voinţa sa (desfiinţarea podului de peste Apa Argeşului şi însemnatele stricăciuni ce se aduc locului din pliniri de apă), împrejurări justificate şi apărate chiar de lege prin art. 11, alineatul 2, faţa 12 din Condica Civilă.

Hotărârea judecăţii

Scopul pentru care s-a făcut donaţia nefiind altul decât a avea în oraşul Piteşti o Grădină Publică pentru petrecere şi păstrarea unui nume memorabil al Dumneaei reclamantă ca primă fondatoare.

Considerând că legatul din acest act de donaţie, înfiinţându-se Grădina Publică ori pe acel loc sau cu preţul prins pe dânsul, se păzeşte pe deplin nedezertând nici Consiliul Municipal, nici Dl. Ministru de Interne de la îndatorirea de a înfiinţa neapărat acea Grădină Publică în memoria numelui Dumneaei reclamantă.

Considerând că nişte asemenea donaţii atunci nu mai ar putea fi supuse la anulare când lucrul dăruit nu se va întrebuinţa la sfârşitul pentru care s-a dat, după cum se desluşeşte la al. 1 de sub art. 6, faţa 65 din Condica Civilă.

Judecătoria, pe aceste baze, în numele Mării Sale Domnitorul Principatelor Unite, hotărăşte că donaţia de care se vorbeşte mai sus urmează a-şi avea valoarea şi pe viitor, iar dacă Onorb. Consiliu Municipal, după cum se vede, din împrejurări cu totul neatârnate de voinţa sa nu va putea înfiinţa acea Grădină Publică pe chiar locul dăruit, să fie slobod a-l vinde cu licitaţie prin Tribunal şi preţul lui să-l întrebuinţeze neapărat la înfiinţarea sus zisei Grădini Publice, neputând nici într-o vreme proceda în vânzarea acelui loc până ce mai întâi nu va găsi un altul pe care să poată înfiinţa îndată Grădina de care se vorbeşte mai sus.

Înfiinţata această Grădină, în respectul bunei voinţe cu care se vede că s-au arătat reclamanta ca prima fondatoare, Onorb. Consiliu va face a purta chiar numele Dumneaei reclamantă.

Partea nemulţumită are drept de apel la Onorb. Curte Apelativă civilă secţia 1 în soroc de două luni, socotit de la primirea copiei după această sentinţă.

1860 august 2

Judecători: A. Antonescu, I.C. Potoceanu
Grefier Mih. N. Negulescu

2.
Principatele Unite Române
Ministerul din Întru
Anul 1863 luna aprilie 25
Secţiunea Municipală
Nr. 10.608
Bucureşti

Domnilor,

Atât din actul de donaţie, cât şi din sentinţa Tribunalului districtului respectiv ce se anexează în copii pe lângă raportul Dv. cu nr. 360, văzând subsemnatul împrejurarea locului dăruit de Doamna Anica Enghel acelui oraş pentru Grădină Publică, spre răspuns vă fac cunoscut d-lor membri că de vreme ce zisa sentinţă a rămas definitivă prin ne-darea de apelaţie, apoi liber este acea onor municipalitate a face ceea ce va chibzui întru îndeplinirea scopului donatoarei, însă nu veţi scăpa din vedere d-lor membri că urmează a se vesti şi d-ei ca să asiste la vânzare după dorinţa ce exprimă. Primiţi domnilor membri încredinţarea osebitei mele consideraţiuni.

p. Ministru, N. Lahovari
Şeful secţiunii, Herişescu

Domnilor membri ai municipiului oraşului Piteşti

Rezoluţie: Primit aprilie 27 nr. 374. Copie după aceasta să se înainteze d-lui prezident al Tribunalului cu invitaţia a destina zilele de adjudecare care se vor face cunoscute şi d-ei Anica Engel donatoarea. N. Coculescu.

SJAN Argeş, Primăria Piteşti, dosar 34/1858-1876, p. 96-100.

Note:

[1]Ion Gr. Rădulescu, *Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti*, Tipografia şi Librăria „Artistica” P. Mitu, Pitești, 1938, p. 42; Arhivele Naţionale, Serviciul judeţean Argeș, Colecția de Documente Istorice, pachet XV/26, f. 1-2.

[2]Un portret al colonelului Engel, pictat în ulei, se păstra în colecția particulară a Constanței Cincu, doamnă de onoare a reginei Maria.

[3]Alexandru Odobescu, *Pseudo-cynegeticos,* Editura Minerva, București, 1971, p. 25.

[4]Grigore Lăcusteanu, *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, Editura Polirom, 2015, p. 71, 239.

[5]Olga Gigurtu, *Amintiri și icoane din trecut*, Editura Corint, București, 2015, p. 9-10, 179-184.

[6]Const. Șăineanu, *Noui recenzii (1926-1929)*, Editura Adevărul, București, 1930; *Amintiri de Olga Gigurtu*, p. 232.

[7]Olga Gigurtu, *Op.cit.*, p. 184.

[8]Denumirea veche a Ministerului de Interne. numit în documentele vechi: Ministerul Trebilor din Lăuntru / Întru / Untru.

Incursiune în universul romanesc al Assiei Djebar

drd. Adelina-Elena SORESCU
Universitatea din Pitești

Romanul *Nerăbdătorii*, scris de Assia Djebar (1936-2015), tradus în limba română de Alexandru Brumaru şi publicat de Editura Univers, în 1982, este o dovadă a faptului că autoarea francofonă de origine algeriană, transmite, prin opera sa, un mesaj care transcende timpul şi spaţiul, cât şi barierele lingvistice. Imaginarul djebarian este un câmp al jocului de putere, fie că vorbim despre raportul *colonizator-colonizat*, fie despre *masculin-feminin* sau o ierarhie a autorităţii atât la nivel social, cât şi familial/conjugal. Momentul la care romanul este publicat, în limba franceză, anul 1958, este puternic marcat de starea de război dintre Algeria şi Franţa, cea dintâi luptând pentru obţinerea independenţei. Assia Djebar (pe numele ei real Fatma Zohra Imalayene) nu era străină de evenimentele care se petreceau în Algeria, deşi cocheta cu jurnalismul, la Tunis. Ea însăşi participase la o grevă a studenţilor algerieni, în 1956, al cărei spirit a avut următorul ecou în viaţa Assiei: publicarea romanelor *Setea (La Soif*, 1957*)* şi *Nerăbdătorii (Les Impatients*, 1958) şi renunțarea la studiile Şcolii Normale de la Sèvres. Anii dedicaţi jurnalismului sunt urmaţi de revenirea la formarea ei iniţială, ajungând să predea istoria la Rabat şi Alger. În continuare, ea va oscila între două

spaţii culturale, Algeria şi Franţa, însă nu încetează niciun moment să scrie. Scriitoarea se detaşează, aparent, de evenimentele socio-politice care aduceau permanent schimbări în dinamica raporturilor interumane şi îşi orientează energia creatoare spre literatură şi film. Fundamentul rămâne, pe de-o parte, şocul trăit de fetiţa, adolescenta şi femeia martoră a conflictelor exterioare (războiul de independenţă/ decolonizare a Algeriei şi cel civil). Pe de altă parte, senzaţia permanentă de autoexilare sau de căutare a identităţii pierdute, cumva, între două spaţii ale căror valori şi credinţe se ciocneau pe toate planurile, de la administrarea teritoriului şi câmpul de luptă până la obiceiuri şi mentalităţi.

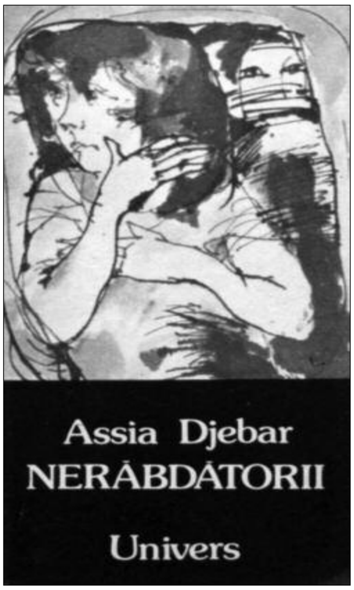

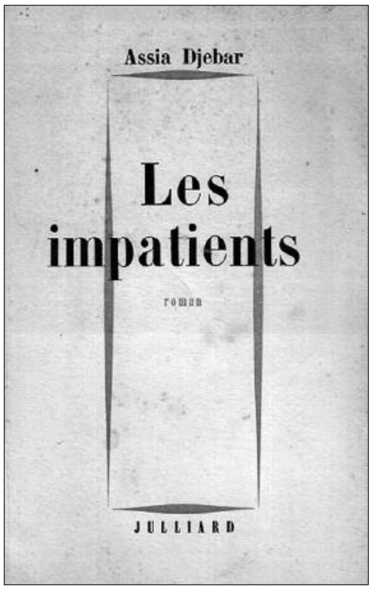
La 21 de ani, publică primul roman, *La Soif*, iar opera ei cuprinde romane, poezii și piese de teatru traduse în peste douăzeci de limbi străine. Într-un articol publicat de *Al Jazeera*, scriitoarea este recunoscută drept una dintre cele mai influente din Africa de Nord: „Assia Djebar is known as one of North Africa's most influencial writers"[1]. Publicația franceză, *L'Express,* menționează aprecierile președintelui francez, François Hollande, cu privire la Assia Djebar: „a great intellectual, a woman of conviction, with multiple fertile identities which fed her work, between Algeria and France, between Berber, Arab and French"[2]. Așadar, o intelectuală, o femeie cu puternice convingeri, la intersecția dintre două lumi, Algeria și Franța.

Scriitoarea Assia Djebar îşi regăseşte vocea (nu doar refugiul!) în universul romanesc, cu precădere. În vâltoarea evenimentelor generate de fenomenul colonizării Algeriei de către francezi, autoarea romanului *Nerăbdatorii* se concentrează asupra unui aspect ce rezonează cu eul său profund: condiţia femeii. Mai exact, eroina romanului este un model atipic pentru ceea ce înseamnă femeia în societatea algeriană. Rolul acesteia se rezumă, de obicei, la familie, armonia căminului, maternitate şi respectarea cutumelor transmise din generaţie în generaţie. Pentru Assia Djebar, destinul a avut alt plan: prima femeie din familia ei care a urmat studii, prima femeie musulmană la Academia Franceză. Multe provocări pentru o femeie ale cărei rădăcini o aliniază, inevitabil, unei anumite conduite. Totuşi, ea are puterea de a-şi urma drumul său autentic, de a găsi o modalitate prin care să-şi (re)afirme permanent libertatea.

Receptarea operei djebariene este relevantă prin prisma cercetărilor în domenii dintre cele mai variate: literatură franceză și comparată, sociologie și antropologie, psihologie, drept, arte ale spectacolului, educație. În România, numele Assiei Djebar își face apariția în sfera literară odată cu traducerea romanului *Les Impatients* / *Nerăbdătorii*. Imaginarul djebarian demonstrează o flexibilitate aparte și se intersectează permanent cu alte domenii. Complexitatea operei sale permite cercetarea unor aspecte multiple: impactul istoriei în devenirea individului, raportul de putere la nivel social și familial, subînțelesuri și reticență, rolurile femeii în (re)definirea belicismului. În centrul acestora, regăsim literaritatea și puterea scriitoarei de a-și construi propriul univers.

Nerăbdătorii este un roman al... nerăbdării. Nerăbdarea de a simţi, de a ieşi din tipare, de a se exprima liber şi autentic. Socialul şi autoritatea familiei

pălesc, în acest roman, în faţa poveştii de iubire *à la française*. Tânăra Dalila este femeia nonconformistă pentru care viaţa nu înseamnă aranjarea unui mariaj rezonabil. Ea îşi oferă libertatea de a alege, de a se întâlni pe ascuns cu Salim (bărbatul care o intrigă şi o atrage, în acelaşi timp), de a pleca de acasă fără permisiunea mamei vitrege sau a fratelui, de a fugi la Paris după Salim.

Ieşirea din tipare a Dalilei este un prilej de a expune condiţia femeii din Algeria vremurilor tulburi ale războiului pentru obţinerea independenţei (1954-1962). În lupta pentru putere, la nivel socio-politic şi economic, atenţia se concentrează pe victorie. Aspecte precum viaţa femeii, lipsurile sau greutăţile provocate, în mare parte, de conflictele neîncetate, erau de interes secundar. Ceea ce Dalila observă în sânul propriei familii este o imagine particulară a raporturilor de putere din societate:

„Durerile acestor soţii umilite sunt atât de cotidiene încât capătă un fel de ritual pe care celelalte îl respectă; astfel, când durerea e la culme, ele ajung să ceară tacit aceleaşi cuvinte de consolare fără de care n-ar cunoaşte tihna."[3]

Raportul *masculin-feminin* este perceput de tânăra Dalila precum unul bazat pe obedienţă şi tăcere. De aceea, casa/familia este percepută precum o închisoare în care se nasc şi se sting iubiri, patimi, suferinţe, revolte. Dalila iese din acest cerc vicios şi îşi asumă pasiunea pentru Salim, atitudinea ei stârnind indignare, intrigă, admiraţie. Astfel, ea ajunge să afle secrete de familie şi să descopere legătura din trecut dintre mama ei vitregă şi Salim.

Imaginea Dalilei contrastează cu aceea a femeilor din familie şi comunitate. Tânăra are curajul de a trăi şi simţi fiecare moment alături de bărbatul iubit. Momentul primei îmbrăţişări durează, parcă, o eternitate:

„Când am deschis ochii, am privit în jurul meu. Era noapte. Pe mare, până adineaori imobilă, dansau lumini. Mi se părea că am traversat toată noaptea în minutele acestea în care singura noastră îmbrăţişare a distrus timpul."[4]

Dalila alege să (se) exprime în vreme ce femeile din cercul ei aleg să vorbească în şoaptă ori să tacă. În faţa mustrărilor familiei, tânăra spune ce crede şi ce simte. Mama ei vitregă este imaginea cutumei, a legilor scrise şi nescrise pe care se bazează disciplina şi conduita femeii algeriene. Datoria acesteia este să nu uite locul şi rolul în societate, să se dedice spaţiului familial şi maternităţii. Dalila vrea să exploreze, să studieze, să simtă viaţa în ritmul ei. Această voinţă, în mod normal neexprimată, iese la iveală ori de câte ori tânăra este pusă în situaţia de a-şi justifica acţiunile ori de a lua decizii. Cu alte cuvinte, voinţa ei înseamnă putere deplină asupra propriei persoane.

Felul în care Dalila trăieşte prima ei experienţă de dragoste o plasează pe o altă treaptă de înţelegere a vieţii, în general, şi a condiţiei femeii, în special. Acest fel, care nu este altceva decât exprimarea firească a unor emoţii, se detaşează de tiparele sociale care plasează femeia într-o zonă a tăcerii.

„(...) tinerele femei arabe au rezerve nebănuite de romanţiozitate; lansate prea brutal spre bărbat, ele nu-şi regăsesc decât rareori inocenţa rănită. Soţii lor nu vor cunoaşte niciodată înfăţişarea lor exaltată din adolescenţă. Doar privirea seacă, puţin emoţionantă a animalelor supuse, a fiinţelor slabe."[5]

Dalila se observă pe ea şi, în acelaşi timp, analizează condiţia celorlalte femei din familia sau anturajul ei. Astfel, comportamentul ei este considerat prea îndrăzneţ pentru o tânără educată după norme transmise din generaţie în generaţie. Pentru ea, acest comportament în care îşi recunoaşte şi exprimă emoţiile înseamnă ieşirea de sub egida *fiinţelor slabe*.

Ideile de autoritate, ierarhie şi normă existente în planul imaginarului social îşi găsesc expresii şi în imaginarul familial sau conjugal: impunerii bărbatului (tată, soţ, frate...) corespunde obedienţa totală a femeii; cuvântul acestuia capătă valoare prin tăcerea femeii; deciziile sale sunt o expresie a forţei şi a înţelepciunii care nu pot fi contestate. Prima autoritate masculină este, în cazul Dalilei, fratele ei. Acesta decide că mariajul cu Salim este necesar, însă prea timpuriu pentru adolescenta care trebuie să se concentreze pe studii. La rândul lui, Salim se îndepărtează de tânără, iar aceasta, la scurt timp, îl urmează, trecând peste voia fratelui ei. Independența Dalilei în luarea deciziilor și dorința ei de cunoaștere contrastează cu obiceiurile pe care se bazează educația ei. În final, iubirea celor doi nu se concretizează. Salim trăia în trecut, căci nu o uitase pe mama vitregă a Dalilei care va recunoaște, la rândul ei, sentimentele pentru bărbat. Atitudinea curajoasă a Dalilei de a-și asuma iubirea pentru Salim și a trăi după propria simțire, trezește admirație și, totodată, controverse. Mama vitregă a Dalilei este femeia care va lăsa deoparte masca rigidității și a conformismului, admițând că îl iubește încă pe Salim. Ea rezonează cel mai mult cu principiile Dalilei despre libertatea de alegere.

Conjugalitatea modelează, în opera Assiei Djebar, imaginea și condiția femeii algeriene. În romanul *Nerăbdătorii*, aceasta se manifestă prin următoarele raporturi de forțe: *soț-soție*, *tatăl-mama vitregă*, *băbatul îndrăgostit-fata îndrăgostită*. Modalitatea prin care femeia se raportează la fiecare dintre aceste serii este îndeplinirea datoriei. Ea este răspunzătoare

pentru armonia căminului conjugal, în vreme ce bărbatul se preocupă de stabilitatea financiară a familiei. În situația cuplului de îndrăgostiți, datoria fetei este aceea de a-și păstra onoarea. În caz contrar, comunitatea devine cel mai aspru judecător al ei. Comportamentul Dalilei este subiectul discuțiilor din familie și vecinătate. Pe de-o parte, trezește admirația. Pe de altă parte, stârnește comentarii dezaprobatoare ce evidențiază atașamentul femeilor din comunitate față de valorile tradiționale transmise din generație în generație.

Specialistă în problematica interculturalității și psihopedagogiei, Dalila Arezki afirmă în cartea sa *Romancières algériennes francophones. Langue, culture, identité*: „Elle [Assia Djebar] aborde la psychologie du couple dont les conflits trouvent leur origine dans la dépendance de la femme, de sa claustration…”[6]. Autoarea identifică în scriitura Assiei Djebar nuanțe mult mai profunde ce vizează psihologia cuplului a cărui dinamică este dată de starea de permanentă dependență până la claustrare a femeii. Aceasta este, în primul rând, mamă. Ea are grijă ca tradițiile și valorile să fie respectate (a se vedea exemplul mamei vitrege a Dalilei). Locul și rolul bărbatului identificat, în primă instanță, cu figura tatălui protector, după cum observă Arezki, sunt mai complexe. „El reprezintă, în mod simbolic, rădăcinile, autoritatea, Oprelistea.” (*n.t.*)

„Si la place et le rôle de la mère sont évidents : repère sécurisant, gardienne des valeurs, de la tradition, de l’oralité… ceux du père sont plus complexes. Étant l’autre pôle du repère, il représente aussi symboliquement les racines, l’autorité, l’Interdit.”[7]

Dalila, personajul feminin din romanul dejbarian *Nerăbdătorii*, se detașează de aceste roluri patriarhale și alege să simtă viața, în ritmul propriu. Independentă și curajoasă, Dalila se aliniază seriei eroinelor nonconformiste, precum Madame Bovary, Becky Sharp, Anna Karenina. Ea depășește cadrul obișnuit în care femeia algeriană a vremii își duce viața și se orientează spre studiu. Când îl întâlnește pe Salim, nu se teme să-și exprime convingerile în fața lui și a comunității.

Acest mod original de a se afirma o transformă pe Dalila într-o prezență controversată pentru comunitatea puternic ancorată în tradiții și obiceiuri religioase. Procesul colonizării presupune și întâlnirea a două culturi, ciocnirea a două sisteme de valori diferite: algerian și francez. Pentru cititorul occidental, Dalila este un personaj de impact, care trezește admirația și empatia. Schimbarea perspectivei prin plasarea personajului în contextul social natal, generează și o schimbare asupra imaginii acestuia. Astfel, Dalila este percepută de comunitate drept o rebelă sau o femeie care, în mod ostentativ, iese din tipar și se încăpățânează să creadă în valorile personale, în propria intuiție și capacitate de a decide.

Deschiderea societății algeriene în fața unei astfel de imagini a femeii se va realiza treptat, prin simpla ieșire a acesteia din spațiul casei, al familiei, posibilitatea exercitării dreptului la vot sau deținerii unor funcții asociate, de regulă, imaginii masculine. Dalila este mai mult decât un personaj; ea este vocea unui gen, a unei lumi și, în cele din urmă, un *alter-ego* al scriitoarei, o imagine a femeii care alege autenticitatea în locul conformismului.

Note:

[1]Sursa: *Al Jazeera News*, le 30 juin 2017

[2]L’EXPRESS.fr avec AFP , publié le 07/02/2015.

[3]Djebar, Assia, *Nerăbdătorii*, p. 24.

[4]*Ibidem*, p.68.

[5]Djebar, Assia, *op.cit,* p. 101.

[6]Arezki, Dalila, *Romancières algériennes francophones. Langue, culture, identité*, p. 48.

[7] *Ibidem,* p. 125-126.

Bibliografie

Text de referință

Djebar, Assia, *Nerăbdătorii*, traducere de Alexandru Brumaru, Ed. Univers, București, 1982.

Cărți citate/consultate

Arezki, Dalila, *Romancières algériennes francophones. Langue, culture, identité*, Atlantica, Biarritz, 2005.

Beyssade, Pierre, *La Guerre d’Algérie 1954-1962*, Éditions Planète, Paris, 1968.

Chebel, Malek, *L'imaginaire arabo-musulman.* Presses Universitaires de France, Paris, « Sociologie d'aujourd'hui », 2013.

Miftode, Vasile; Nacu, Daniela; Cojocaru, Ștefan; Sandu, Antonio, *Dezvoltarea comunităților etno-culturale. Integrare europeană și interculturalitate*, Ed. Lumen, Iași, 2008.

Sitografie

Al Jazeera News, le 30 juin 2017

Assia Djebar

Interview réalisée par Marianne-Durand Lacaze, *Assia Djebar, de l’Académie française : entre la France et l’Algérie*. *Genèse d’un écrivain entre littérature et cinéma*; , publicat la 9 iulie 2006

L’EXPRESS.fr avec AFP , publicat la 07/02/2015.

Țara cu Balauri
- interviu cu **LAURENȚIU CUȚARU** -

Bun găsit, balauri români!

De mai bine de un an și jumătate am plecat în redescoperirea istoriei de pe aceste meleaguri direct de la firul ierbii. De ce? Păi simplu: pentru că există în mine o pasiune de nestăvilit în a-nțelege cine suntem și de unde venim pentru că altfel noi, poporul român, încotro ne îndreptăm?!

Țara noastră și-a făcut istoria cum s-a priceput, nici mai bine, nici mai rău decât alte popoare. Nu avem o istorie pură sau imaculată, dar nici oribilă și plină de dezastre. Istoria noastră a fost de toate felurile, ca viața, fiindcă istoria înseamnă viață.

Auzit-aţi de legenda argonauților din inima regiunii Sciția Mică? Pe dealul Cioaca Tăutului fuserăţi? Aţi trecut oleacă pe la cetatea înghițită de apele Dunării? Sau poate vreţi să priviți îndeaproape ruinele cetății ce dormitează sub plantele Bărăganului. În orașul antic de lângă Adamclisi dacă ajungeţi, o să vă pierdeţi printre zidurile de apărare, podgoriile şi broaştele ţestoase dobrogene. Ca să ştiţi.

No, acu', un virşli şi un vin uscat merg de minune la casa sufletului. Oricând. Plus nişte slană cu şeapă şi-o felie de urdă din inima Carpaţilor, iac-aşa ne făcurăm mari, ăi! Io, băiet crescut la ţară cu pasiune pentru locuri istorice, merinde din ograda bunicilor, cu zaibărul în poală şi care se trezeşte cu piele de găină atunci când îl ascultă pe Argatu' sau pe nenea Zamfir, no, zîc sî vâ arăt o droaie di cetăţi, castele medievale, biserici fortificate și castre romane. Să vă plimb prin davele strămoşilor, să vă povestesc despre mitologiile româneşti şi despre aurul dacilor.

Pe scurt, vreau să împărtăşesc cu voi această pasiune aşa că o pusăi lată şi de-o pagină acilea. Numa' bună să creştem o comunitate frumoasă.

Aşe să ne ajute Ăl di Sus!

Acest text vă întâmpină atunci când accesați pagina de internet *Țara cu Balauri*, un proiect crescut de mintea și sufletul lui Laurențiu Cuțaru. Și dacă aveți și bucuria de a-l cunoaște, atunci nu doar veți citi și înțelege textul, ci îl veți și simți deplin. Mai jos, un scurt interviu despre istorie, pasiune, monumente, implicare, balauri...

RR: **Cum ai ales numele *Țara cu Balauri*?**

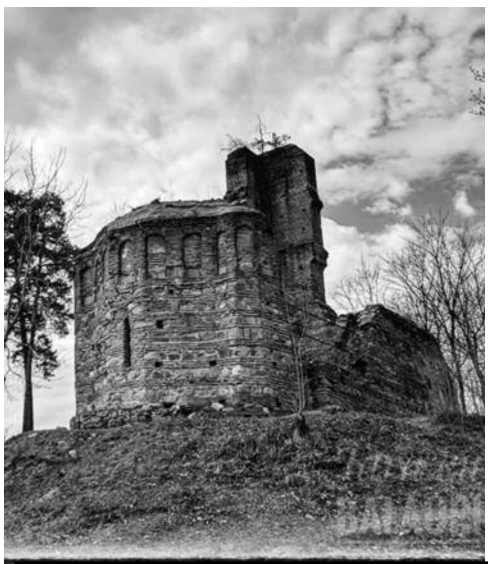
LC: Sunt două motive în spate: 1) Sunt pasionat de mitologia românească, de folclorul și basmele de pe aceste meleaguri. Întotdeauna am fost! Iar această mitologie vine la pachet cu niște ființe fabuloase, *balaurul* fiind una dintre ele. Am ales acest cuvânt pentru că țara noastră este un loc plin de locații istorice și legende ce merită descoperite și prezentate într-o manieră cât mai obiectivă și ușor de digerat; 2) Când eram mic, majoritatea prietenilor îmi spuneau *Laur Balaur*.

RR: **Despre ce este *Țara cu Balauri*?**

LC: Este despre scoaterea la lumină a unor locații

Curtea de Argeș. Poșta Veche

Curtea de Argeș.
Biserica Sân Nicoară

istorice mai puțin cunoscute, mai puțin mediatizate. Este despre a prezenta acele monumentele istorice direct de la firul ierbii prin clipuri video sau fotografii. Iubesc munca de teren astfel că orice articol de pe blogul meu a fost documentat la fața locului. Tind să cred că așa înțelegi cel mai bine povestea acelui loc. În principiu, mă concentrez pe documentarea cetăților, fortificațiilor, castrelor romane, davelor și edificiilor istorico-religioase din România, însă și conacele boierilor sau casele memoriale reprezintă un interes aparte pentru mine.

RR: **Ce simți pe toată durata acestor călătorii prin țară?**

LC: Fericire! Da, știu că la prima vedere poate fi un cuvânt simplu, dar efectiv asta simt. Aceste călătorii îmi induc o stare de bine de fiecare dată pentru că simt că mă apropii și mai mult de rădăcinile strămoșilor noștri când vizitez câte o cetate, o fortificație, un castru roman, o davă.

RR: **Pe ce drumuri viitoare va porni *Țara cu Balauri*?**

LC: Pe termen lung, vreau să documentez toate castrele romane, davele și cetățile din Dobrogea pentru ca apoi să le pot transfera într-o carte bazată pe informații vizuale cu precădere. De ce Dobrogea? Pentru că din punctul meu de vedere este regiunea de la noi din țară cu cea mai mare diversitate culturală încă din perioada Antichității. Pe termen scurt, aș vrea să înregistrez numele *Țara cu Balauri* la OSIM.

RR: **Ce zici dacă *Țara cu Balauri* ar avea o rubrică în revista document *Restituiri*, dedicată monumentelor, oamenilor și locurilor speciale ale Argeșului?**

LC: Mi se pare o idee extraordinară și sunt gata să începem treaba!

RR: **Ce mesaj dorești să transmiți prin acest blog?**

LC: Deși totul a plecat de la o simplă pasiune, acum vreau să fie o acțiune de conștientizare. O acțiune care să stârnească autoritățile să se implice și mai mult în salvarea monumentelor istorice din România. Aceste monumente trebuie să dăinuiască peste ani și ani, pentru că dacă se vor pierde în negura vremurilor ce vor veni, atunci și ADN-ul nostru istoric și cultural va dispărea. Iar dacă într-o zi prin acțiunile mele voi trezi la realitate o autoritate națională care să restaureze/renoveze un monument istoric adus la lumină de către mine, atunci scopul meu a dat roade.

RR: **Cum îți obții finanțarea pentru a ține blogul în viață?**

LC: Din propriul buzunar.

RR: **Cu ce frecvență mergi să vizitezi diferite locații istorice?**

LC: 1-2 de ori pe lună, sâmbăta.

RR: **Care sunt locurile tale preferate?**

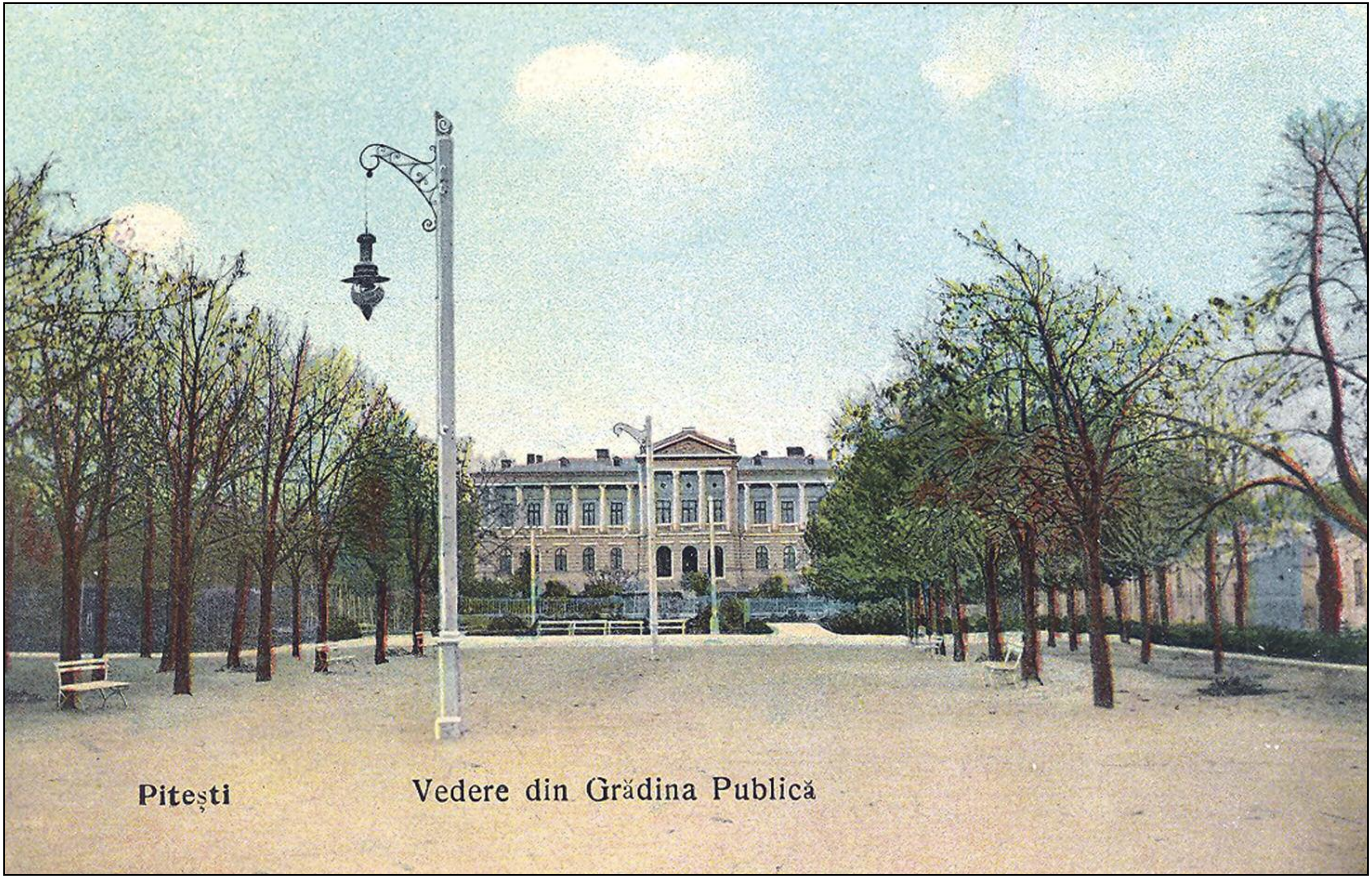
LC: Cetatea Șoimoș, Cetatea Tropaeum Traiani, Cetatea Argamum și, desigur, Sarmizegetusa.

RR: **Dar din județul Argeș? Ai vreo preferință de loc istoric?**

LC: Ruinele Cetății Oratia, fortificația pe care încă nu am vizitat-o.

Curtea de Argeș. Gara Regală

Pitești
Vedere din Grădina Publică